

Ա. ԵՐԵՄՅԱՆ

Մարդու թրաֆիքինգի, ինչպես նաև
շահագործման սահմանազատումը
հարակից այլ հանցակազմերից
(Մոդուլ 3)

Երևան 2011

Երենյան Ա., Թումասյան Դ., Ղանբարյան Ա., Պետրոսյան Տ. Հայաստանի Հանրապետությունում մարդու թրաֆիքինգի և շահագործման դեմ պայքարի իրավական հիմունքները (ձեռնարկ դասավանդողների համար): Երևան. «Աստղիկ» Հրատ., 2011, 340 էջ:

ISBN 978-92-9235-881-5

Սույն ձեռնարկը նախատեսված է իրավապահ մարմինների աշխատակիցների, ինչպես նաև աշխատանքային տեսուչների վերապատրաստման ընթացքում «Մարդու թրաֆիքինգի և շահագործման դեմ պայքարի իրավական հիմունքները» դասավանդողների համար: Այդ նպատակով դասավանդողներին ներկայացվում է դասավանդման ընդհանուր մեթոդաբանությունը և ըստ կոնկրետ մոդուլների՝ տրամադրվում են դասավանդման համար անհրաժեշտ նյութեր և դասավանդման մեթոդիկայի վերաբերյալ խորհուրդներ: Ձեռնարկը կարող է օգտակար լինել նաև ԲՈՒՀ-երում և այլ հաստատություններում ու կառույցներում մարդու թրաֆիքինգի և մարդու շահագործման դեմ պայքարի իրավական հիմնախնդիրների ուսումնասիրությամբ զբաղվող անձանց համար:

Ձեռնարկը կազմելուն և հրատարակելուն աջակցել են Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության կազմակերպության (ԵԱՀԿ) և Աշխատանքի միջազգային կազմակերպության (ԱՄԿ) Երևանի գրասենյակները՝ ԵՄ ֆինանսավորմամբ: Հեղինակների խումբն իր երախտագիտությունն է հայտ-նում այս ձեռնարկի ստեղծմանն աջակցող կազմակերպություններին, ինչպես նաև ձեռնարկի խմբագիր, իրավագիտության թեկնածու Ա. Խորխոռունուն:

Ձեռնարկում ներկայացված տեսակետներն արտացոլում են հեղինակների մոտեցումները, որոնք կարող են չհամընկնել սույն ձեռնարկի հրատարակմանն աջակցող կազմակերպությունների տեսակետներին:

Բովանդակություն

1. Ներածական մաս

2. Դասախոսին տրամադրվող նյութեր

2.1. Շահագործման վիճակում գտնվող անձի ծառայությունից օգտվելը (ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդված)

2.2. «Շահադիտական նպատակով այլ անձի պոռնկությամբ զբաղվելու մեջ ներգրավելը», «Պոռնկությամբ զբաղվելուն նպաստելը» և «Պոռնկագրական առարկաներ կամ նյութեր տարածելը»

2.2.1. Շահադիտական նպատակով այլ անձի պոռնկությամբ զբաղվելու մեջ ներգրավելը (ՀՀ քր. օր-ի 261-րդ - հոդված)

2.2.2. Պոռնկությամբ զբաղվելուն նպաստելը (ՀՀ քր. օր-ի 262-րդ հոդված)

2.3. ՀՀ քրեական օրենսգրքի «Ընտանիքի և երեխայի շահերի դեմ ուղղված հանցագործությունները» վերնագրով 20-րդ գլխում ներառված առանձին հանցագործություններ

2.3.1. Երեխային պոռնկության կամ պոռնկագրական բնույթի նյութեր կամ առարկաներ պատրաստելու հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը (ՀՀ քր. օր-ի 166-րդ հոդված)

2.3.2. Երեխային ոգելից խմիչքների օգտագործման, ուժեղ ներգործող կամ այլ թմրեցնող նյութերի ոչ բժշկական օգտագործման, թափառաշրջիկությանը ներգրավելը կամ մուրացկանության հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը (ՀՀ քր. օր-ի 166.1-րդ հոդված)

2.3.3. Խնամքը ստանձնելու նպատակով երեխայի առքը և ստանձնողի խնամքին հանձնելու նպատակով ծնողի կողմից երեխայի վաճառքը (ՀՀ քր. օր-ի 168-րդ հոդված)

3. Հարցեր քննարկման համար

4. Սլայդներ

1. Ներածական մաս

Դասավանդողի ուշադրությանը

ՀՀ քր. օր-ում մարդու թրաֆիքինգը և շահագործումը նորովի շարադրելու հետ մեկտեղ վերանայվել են նաև ՀՀ քր. օր-ի մի շարք հոդվածներ: ՀՀ քր. օր-ով քրեականացվել են նաև նախկինում քրեորեն հետապնդելի չհամարվող առանձին արարքներ: Դասավանդողը պետք է հստակ պատկերացում ունենա ներքոշարադրվածի մասին:

1. Ուժը կորցրած է ճանաչվել ՀՀ քր. օր-ի «Մարմնի մասեր կամ հյուսվածքներ տալուն հարկադրելը» վերնագրով 126-րդ հոդվածը: Դա կապված է այն հանգամանքի հետ, որ այդ արարքը ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն մարդու թրաֆիքինգի, ինչպես նաև շահագործման ձևերից մեկն է (մանրամասն տե՛ս թիվ 2 մոդուլը): Ընդ որում, պետք է նկատի ունենալ, որ ՀՀ քր. օր-ի 125-րդ հոդվածով նախատեսված է քրեական պատասխանատվություն փոխպատվաստման վիրահատություն կատարելու կանոնները խախտելու համար:

2. Ուժը կորցրած է ճանաչվել ՀՀ քր. օր-ի «Մարդուն պռնկության կամ սեռական շահագործման այլ ձևերի մեջ, հարկադիր աշխատանքի կամ ծառայությունների ներգրավելը կամ ստրկության կամ ստրկությանը նմանվող վիճակի մեջ դնելը կամ պահելը» վերնագրով 132¹-րդ հոդվածը: Դա կապված է այն հանգամանքի հետ, որ այդ արարքներն այժմ կազմում են ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ հոդվածով նախատեսված դիսպոզիցիայի մասը: Դրանք, մասնավորապես, կլանվում են մարդուն շահագործելը կամ շահագործման վիճակի մեջ դնելը կամ այդ վիճակում պահելը արարքներում (մանրամասն տե՛ս թիվ 2 մոդուլը):

3. ՀՀ քր. օր-ը լրացվել է «Երեխայի կամ հոգեկան խանգարման հետևանքով իր արարքի բնույթն ու նշանակությունը գիտակցելու կամ դա ղեկավարելու հնարավորությունից զրկված անձի թրաֆիքինգը կամ շահագործումը» վերնագրով

նոր՝ 132²-րդ հոդվածով: Դա կապված է այն հանգամանքի հետ, որ այդ արարքները դուրս են հանվել ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ հոդվածով նախատեսված հանցակազմերից (մանրամասն տես թիվ 2 ստորուլը):

4. ՀՀ քր. օր-ը լրացվել է «Շահագործման վիճակում գտնվող անձի ծառայությունից օգտվելը» վերնագրով նոր՝ 132³-րդ հոդվածով: Դա նորույթ է ազգային քրեական օրենսդրությունում, որը բխում է կոնվենցիոնալ նորմերի բովանդակությունից: Այդ արարքի քրեականացումը կարող է նպաստել ինչպես մարդու թրաֆիքինգի, այնպես էլ շահագործման պահանջարկի նվազմանը, քանի որ, որպես կանոն, այդ հանցագործությունները կատարվում են երրորդ անձանց ծառայություններ մատուցելու եղանակով օգուտներ ունենալու նպատակով:

Այժմ շահագործման վիճակում գտնվող անձի ծառայությունից օգտվելը, եթե այդ անձի շահագործման վիճակի մեջ լինելը ակնհայտ է ծառայությունից օգտվողի համար, առաջացնում է քրեական պատասխանատվություն: Անձն ազատվում է այդ արարքի համար քրեական պատասխանատվությունից ՀՀ իրավապահ մարմիններին տուժողի մասին կանոններ տեղեկություններ հայտնելու դեպքում:

5. ՀՀ քր. օր-ի «Անչափահասին հանցանքի կատարմանը ներգրավելը» վերնագրով 165-րդ հոդվածի բոլոր չորս մասերի սանկցիաները խստացվել են: Այժմ այդ հոդվածով նախատեսված հանցագործություններից միայն 1-ին մասով նախատեսված արարքն է համարվում միջին ծանրության հանցագործություն (նախկինում ոչ մեծ ծանրության հանցագործություն էր), իսկ 2-րդ (նախկինում միջին ծանրության հանցագործություն էր), 3-րդ և 4-րդ մասերով նախատեսված արարքները ծանր հանցագործություններ են:

6. ՀՀ քր. օր-ի «Երեխային հակահասարակական գործողություններ կատարելուն ներգրավելը» վերնագրով 166-րդ - հոդվածը փոփոխվել է ըստ էության: Նախկինում այն ներառում էր չափահասի կողմից երեխային պարբերաբար ոգելից

խմիչքների օգտագործման, ուժեղ ներգործող կամ այլ թմրեցնող նյութերի ոչ բժշկական օգտագործման, պոռնկության, թափառաշրջիկության կամ մուրացկանության, պոռնկագրական բնույթի նյութեր կամ առարկաներ պատրաստելու հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը: Այժմ ՀՀ քր. օր-ի՝

- 166-րդ հոդվածով նախատեսված է քրեական պատասխանատվություն երեխային պոռնկության կամ պոռնկագրական բնույթի նյութեր կամ առարկաներ պատրաստելու հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելու համար,

- 166¹-րդ հոդվածով նախատեսված է քրեական պատասխանատվություն երեխային ոգելից խմիչքների օգտագործմանը, ուժեղ ներգործող կամ այլ թմրեցնող նյութերի ոչ բժշկական օգտագործմանը, թափառաշրջիկությանը ներգրավելու կամ մուրացկանության հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելու համար:

Այսպիսով, պետք է իմանալ, որ նախկինում մեկ հոդվածի (ՀՀ քր. օր-ի 166-րդ հոդված) դիսպոզիցիայում ներառված այլընտրանքային գործողություններն այժմ տրոհվել և ներառվել են երկու տարբեր հոդվածների դիսպոզիցիաներում: Օրենսդրի կողմից կատարվել են և դիսպոզիցիաների իմաստային փոփոխություններ, այն է՝ արարքները որակվում են ՀՀ քր. օր-ի 166-րդ և 166¹-րդ նախատեսված հոդվածներով այն դեպքում, եթե դրանցում բացակայում են ՀՀ քր. օր-ի 132²-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության հատկանիշները (այսինքն՝ երեխայի թրաֆիքինգը կամ շահագործումը): Բացի այդ, երկու հոդվածներում էլ դիսպոզիցիաներից հանվել է արարքների օբյեկտիվ կողմը բնութագրող «պարբերաբար» հատկանիշը:

7. ՀՀ քր. օր-ի «Ծնողներից երեխային ապօրինի բաժանելը կամ ապօրինի փոխելը» վերնագրով 167-րդ հոդվածում փոփոխությունները նույնպես կապված են այդ հանցագործությունը երեխայի թրաֆիքինգից կամ շահագործումից տարանջատելու անհրաժեշտության հետ: Այդ է պատճառը, որ

հողվածի 1-ին մասի դիսպոզիցիան կառուցված է երեխայի թրաֆիքինգը կամ շահագործումը բացառելու սկզբունքով, այսինքն՝ արարքը պետք է որակվի որպես ՀՀ քր. օր-ի 167-րդ - հողվածով նախատեսված հանցագործություն, եթե բացակայում են ՀՀ քր. օր-ի 132²-րդ հողվածով նախատեսված հանցագործության հատկանիշները:

8. ՀՀ քր. օր-ի 168-րդ հողվածը շարադրվել է նոր խմբագրությամբ՝ «խնամքը ստանձնելու նպատակով երեխայի առքը կամ ստանձնողի խնամքին հանձնելու նպատակով երեխայի վաճառքը» վերնագրով: Հաշվի է առնվել այն հանգամանքը, որ ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ հողվածի 4-րդ մասով մարդու առքը կամ վաճառքը ուղղակի է նախատեսված որպես թրաֆիքինգի կամ շահագործման ձև, և այն, որ այդ դրույթը տարածվում է նաև ՀՀ քր. օր-ի 132²-րդ հողվածով հանցագործության վրա (երեխայի թրաֆիքինգը կամ շահագործումը): Այդ իրավական հիմքով որպես ինքնուրույն հանցագործություն հստակեցվել է թրաֆիքինգից և շահագործումից տարբերվող երեխայի առքը կամ վաճառքը, այն է՝ խնամքը ստանձնելու նպատակով երեխայի առքը կամ ստանձնողի խնամքին հանձնելու նպատակով երեխայի վաճառքը:

9. ՀՀ քր. օր-ի 261-րդ (Շահադիտական նպատակով այլ անձի պռոնկությամբ զբաղվելուն ներգրավելը) և 262-րդ (Պռոնկությամբ զբաղվելուն նպատակը) հողվածներում նկատագրված հանցագործությունների դիսպոզիցիաները փոփոխվել են: Արդյունքում հստակեցվել է թրաֆիքինգի, ինչպես նաև շահագործման տարանջատումն այնպիսի ինքնուրույն հանցագործություններից, ինչպիսիք են շահադիտական նպատակով այլ անձի պռոնկությամբ զբաղվելուն ներգրավելը, ինչպես նաև պռոնկությամբ զբաղվելուն նպատակը:

10. ՀՀ քր. օր-ի 263-րդ հողվածի փոփոխությունների իմաստը նախ պայմանավորված է նրանով, որ պռոնկագրական նյութերի կամ առարկաների տարածումն ինքնին հանցավոր արարք է: Բացի այդ, արարքը պետք է որակվի ՀՀ քր. օր-ի 263-րդ հողվածի հատկանիշներով այն դեպքում, եթե բացա-

կայում են ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ և 132²-րդ հոդվածներով նախատեսված հանցագործությունների հատկանիշները:

11. Մարդու թրաֆիքինգ կամ շահագործում կատարած անձանց նկատմամբ քրեական քաղաքականությունը փոփոխվել է ոչ միայն այդ հանցագործությունների կատեգորիաների փոփոխմամբ, այլև այդ հանցագործությունները կատարած անձանց պատիժը կրելուց պայմանական վաղաժամկետ ազատելու պայմանների խստացմամբ: Մասնավորապես, ՀՀ քր. օր-ի 76-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 4-րդ կետի համաձայն, ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ և 132²-րդ հոդվածներով նախատեսված հանցագործությունների կատարման համար դատապարտված անձանց նկատմամբ պայմանական վաղաժամկետ ազատում կարող է կիրառվել միայն, եթե դատապարտյալը փաստացի կրել է նշանակված պատժի ոչ պակաս, քան երեք քառորդը:

Պատմե՛ք, որ մի շարք հանցավոր արարքներ հաճախ ուղեկցում են մարդու թրաֆիքինգը կամ շահագործումը, սակայն իրենց բնորոշ հատկանիշներով տարբերվում են այդ հանցագործություններից: Դրանց թվին են պատկանում ՀՀ քր. օր-ի՝

- 132³-րդ հոդվածով նախատեսված՝ շահագործման վիճակում գտնվող անձի ծառայությունից օգտվելը,

- 165-րդ հոդվածով նախատեսված՝ անչափահասին հանցանքի կատարմանը ներգրավելը,

- 166-րդ հոդվածով նախատեսված՝ երեխային պոռնկության կամ պոռնկագրական բնույթի նյութեր կամ առարկաներ պատրաստելու հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը,

- 166¹-րդ հոդվածով նախատեսված՝ երեխային ոգելից խմիչքների օգտագործմանը, ուժեղ ներգործող կամ այլ թմրեցնող նյութերի ոչ բժշկական օգտագործմանը, թափառաշրջիկությանը ներգրավելը կամ մուրացկանության հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը,

- 167-րդ հոդվածով նախատեսված՝ ծնողներից երեխային ապօրինի բաժանելը կամ ապօրինի փոխելը,

- 261-րդ հոդվածով նախատեսված՝ շահադիտական նպատակով այլ անձի պոռնկությանը զբաղվելուն ներգրավելը,

- 262-րդ հոդվածով նախատեսված՝ պոռնկությանը զբաղվելուն նպատակը,

- 263-րդ հոդվածով նախատեսված՝ պոռնկագրական նյութերի կամ առարկաների տարածումը:

2. Դասախոսին տրամադրվող նյութեր

Դասավանդողին խորհուրդ է տրվում մոդուլի կառուցվածքում ներառված յուրաքանչյուր հանցավոր արարքի քրեաիրավական բնութագիրը ներկայացնելուց առաջ դասավանդվողներին բաժանել համապատասխան նյութը:

Խորհուրդ է տրվում նաև յուրաքանչյուր նյութի մատուցումը սկսել օրինակի վրա, ինչը կնպաստի նյութն ամբողջ ծավալով յուրացնելուն:

2.1. Շահագործման վիճակում գտնվող անձի ծառայությունից օգտվելը (ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդված)

Բաժանվող նյութ

ՀՈԴՎԱԾ 132.3. ՇԱՀԱԳՈՐԾՄԱՆ ՎԻՃԱԿՈՒՄ ԳՏՆՎՈՂ ԱՆՁԻ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՕԳՏՎԵԼԸ

1. Շահագործման վիճակում գտնվող անձի ծառայությունից օգտվելը, եթե այդ անձի շահագործման վիճակի մեջ լինելն ակնհայտ է ծառայությունից օգտվողի համար, և եթե հանցագործություն կատարած անձի արարքում բացակայում են սույն օրենսգրքի 132-րդ կամ 132²-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության հատկանիշները՝

պատժվում է տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի հարյուրապատիկից չորսհարյուրապատիկի չափով, կամ ազատագրկմամբ՝ առավելագույնը երկու տարի ժամկետով:

2. Նույն արարքը, որը կատարվել է՝

1) ակնհայտ անչափահասի նկատմամբ,

2) հոգեկան խանգարման հետեւանքով իր արարքի բնույթն ու նշանակությունը ամբողջությամբ կամ մասամբ գիտակցելու կամ դա դեկավարելու հնարավորությունից զրկված անձի նկատմամբ,

3) *ակնհայտ հղի կնոջ նկատմամբ,*

4) *երկու կամ ավելի անձանց նկատմամբ՝*

պատժվում է ազատազրկմամբ՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով՝ որոշակի պաշտոնների գրադեցնելու կամ որոշակի գործունեությանը գրադվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

3. Հայաստանի Հանրապետության իրավապահ մարմիններին տուժողի մասին կամովին տեղեկություններ հայտնաձև անձն ազատվում է սույն հոդվածով նախատեսված քրեական պատասխանատվությունից, եթե նրա փաստացի կատարած արարքն այլ հանցակազմ չի պարունակում:

Հիշեցրե՛ք մասնակիցներին, որ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին 1950 թ. նոյեմբերի 4-ին ընդունված եվրոպական կոնվենցիայի «Ստրկության և հարկադիր աշխատանքի արգելումը» վերնագրով 4-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերով սահմանված է՝

«1. Ոչ ոք չպետք է պահվի ստրկության մեջ կամ անազատ վիճակում:

2. Ոչ ոք չպետք է պարտադրվի կատարել պարտադիր կամ հարկադիր աշխատանք»:

Հիշեցրե՛ք նաև, որ ԵԽ 2005 թ. Կոնվենցիայի «Պահանջարկի վերացմանն ուղղված միջոցները» վերնագրով 6-րդ հոդվածի համաձայն Կոնվենցիայի յուրաքանչյուր Կողմ պետք է ձգտի վերացնելու մարդկանց, մասնավորապես՝ կանանց և երեխաների շահագործման (թրաֆիքինգ) բոլոր ձևերին նպաստող պահանջարկը, որը հանգեցնում է շահագործման (թրաֆիքինգ): Այդ նպատակով Կոնվենցիայի յուրաքանչյուր Կողմ պետք է ձեռնարկի կամ ամրապնդի օրենսդրական, վարչական, կրթական, սոցիալական, մշակութային և այլ միջոցները:

Բացի այդ, հիշեցրե՛ք, որ պահանջարկի և առաջարկի կանոնը գործում է, քանի դեռ կա ձրի աշխատուժի, ստրուկների կամ ծանր կաբալային վիճակում գտնվող անձանց պահանջարկ, ում հնարավոր է ենթարկել դաժան և անմարդկային աշխատանքային, սեքսուալ կամ այլ շահագործման:

Եթե զգալիորեն կրճատվի շահագործվողի ծառայություններից օգտվելու հնարավորությունը, ապա կկրճատվի նաև շահագործման մեջ գտնվող անձանց պահանջարկը, ուստի նաև մարդկանց թրաֆիքինգը:

Շահագործվողի ծառայություններից օգտվելու հնարավորությունը կրճատելու իրավական միջոցներից մեկն այն է, որ քրեական պատասխանատվություն նախատեսվի այդպիսի արարքի համար:

ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածով (1-ին մաս) քրեականացվել է շահագործման վիճակում գտնվող անձի ծառայությունից օգտվելը՝ երկու պայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում՝

ա) այդ անձի շահագործման վիճակի մեջ լինելը ակնհայտ է ծառայությունից օգտվողի համար, և

բ) եթե շահագործման վիճակում գտնվող անձի ծառայությունից օգտվողի արարքում բացակայում են ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ կամ 132²-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության հատկանիշները (մանրամասն տես թիվ 2 մոդուլը):

Հանցագործության հիմնական օբյեկտներն են այն հասարակական հարաբերությունները, որոնք երաշխավորում են անձի ազատությունը և աշխատանքի ընտրության ազատությունը: Լրացուցիչ օբյեկտների դերում որոշ դեպքերում կարող են հանդես գալ այն հասարակական հարաբերությունները, որոնք երաշխավորում են մարդու կյանքի կամ առողջության անվտանգությունը կամ ուղղված են պատվի և արժանապատվության, սեռական ազատության և սեռական անձեռնմխելիության ապահովմանը:

Տուժող կարող է լինել ցանկացած ֆիզիկական անձ, ով մարդկանց թրաֆիքինգի կամ շահագործման զոհ է և հարկադրված կամ պարտադրված է երրորդ անձանց մատուցել ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված ծառայություններ (սեքսուալ, աշխատանքային կամ այլ): Չի բացառվում և տուժողի՝ ծառայություններ մատուցելու կամովին տրված համաձայնությունը: Դա կարող է պայմանավորված

լինել, օրինակ, տուժողի հոգեկան խանգարման հետևանքով իր արարքի բնույթն ու նշանակությունը ամբողջությամբ կամ մասամբ գիտակցելու կամ դա ղեկավարելու հնարավորությունից զրկված լինելու հանգամանքով կամ, օրինակ, տուժողի մանկահասակ տարիքով կամ կյանքի առավել դժվարին վիճակում գտնվելու կամ հայտնվելու հանգամանքով: Քննարկվող հանցավոր արարքի որակման համար նշանակություն չունի տուժողի՝ ծառայություններ մատուցելու համաձայնությունը:

Այդ ծառայությունները կարող են մատուցվել ինչպես վճարովի, այնպես էլ՝ անվճար, միանվագ կամ երկու և ավելի անգամ, կարճաժամկետ կամ երկարաժամկետ:

Օբյեկտիվ կողմը բնութագրվում է այնպիսի գործողություններով, որոնք ուղղված են շահագործման վիճակում գտնվող անձի ծառայություններից օգտվելուն: Մատուցվող ծառայությունները ներառում են մարդու շահագործման այն ձևերը, որոնք նախատեսված են ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ հոդվածի 4-րդ մասով:

Հանցակազմի օբյեկտիվ կողմը կազմող գործողությունները կարող են լինել զանազան, տարբերվել բնույթով (բռնի, ագրեսիվ, ակտիվ, պասիվ), մասամբ կամ ամբողջությամբ կարող են բնութագրվել բացի օգտագործման իրավունքին բնորոշ հատկանիշներից նաև տիրապետման իրավունքին բնորոշ հատկանիշներով:

Հանցակազմը ձևական է: Հանցագործությունը համարվում է ավարտված այն պահից, երբ հանցավորը սկսել է կատարել շահագործման վիճակում գտնվող անձի ծառայություններից փաստացի օգտվելուն ուղղված գործողություն՝ անկախ հնարավոր հետևանքների առաջացումից:

Քննարկվող հանցավոր արարքի որակման համար նշանակություն չունի դրա տևողությունը:

Սուբյեկտիվ կողմը բնութագրվում է մեղքի դիտավորության ձևով: Անձը հաստատապես իմանում կամ գիտակցում է շահագործման վիճակում գտնվող անձի ծառայությունից օգտվելու հանրային վտանգավորությունը և ցանկանում է օգտվել

այդ ծառայությունից: Իմանալը դրսևորվում է նրանում, որ այլ անձի ծառայություններից օգտվող անձը հաստատապես գիտի, որ իրեն ծառայությունները մատուցում է այնպիսի անձ, որը գտնվում է ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված շահագործման վիճակի մեջ (օրինակ՝ շահագործողի կողմից ծառայությունից օգտվողից օգնություն խնդրելը, շահագործողի կողմից ծառայություններ մատուցողի կարգավիճակի մասին ծառայությունից օգտվողին տեղեկացնելը և այլն): Գիտակցելը դրսևորվում է նրանում, որ շահագործման վիճակում գտնվող անձի ծառայությունից օգտվողի համար ծառայություն մատուցող անձի՝ այդ վիճակի մեջ լինելն ակնհայտ է: «Ակնհայտ» եզրույթը ենթակա է գնահատման՝ հաշվի առնելով քրեական գործի բոլոր նյութերը: Այսպես, ծառայություն մատուցող անձի առերևույթ անազատ վիճակը կամ դրությունը կարող է գնահատվել որպես ծառայությունից օգտվողի համար ծառայություն մատուցող անձի շահագործման վիճակի մեջ լինելը փաստող ակնհայտ իմացություն (ձեռնաշղթաներ, ոտնաշղթաներ, ուղեկցումը զինված պահախմբի կողմից կամ, օրինակ, այնպիսի ծառայության մատուցումը կամ այնպիսի պայմաններում ծառայության մատուցումը, որոնք իրենց բնույթով առերևույթ վկայում են ծառայություններ մատուցողի՝ շահագործման վիճակի մեջ գտնվելու մասին և այլն):

Նշված հանցագործության **սուբյեկտ** կարող է լինել 16 տարին լրացած յուրաքանչյուր մեղսունակ անձ:

ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված են շահագործման վիճակում գտնվող անձի ծառայությունից օգտվելու ծանրացնող հանգամանքները, որոնցից երեքը պայմանավորված են տուժողի անձի առանձնահատկություններով, իսկ մեկը՝ տուժողների քանակով:

ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետ

Շահագործման վիճակում գտնվող ակնհայտ անչափահասի ծառայությունից օգտվելը, եթե այդ անձի՝ շահագործման վիճակի մեջ լինելը ակնհայտ է ծառայությունից օգտվողի համար, և եթե հանցագործություն կատարած անձի

արարքուն բացակայում են ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ կամ 132²-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության հատկանիշները, ենթադրում է, որ հանցավորը կամ հաստատապես իմացել է տուժողի 18 տարին լրացած չլինելու մասին, կամ էլ գիտակցել է այդ հանգամանքը (օրինակ, եթե շահագործողը կամ ծառայություններ մատուցողը կամ այլ երրորդ անձինք սեքսուալ կամ աշխատանքային ծառայություններից օգտվողին տեղեկացնում են շահագործվողի անչափահաս լինելու մասին, կամ, օրինակ, երբ տուժողի արտաքինը առևրևույթ վկայում է նրա անչափահաս տարիքի մասին, կամ եթե տուժողը ծառայություններից օգտվողի ծանոթն է, հարևանը, բարեկամը և այլն):

Պետք է նկատի ունենալ, որ տուժողի ակսելերացիայի կամ արտաքին տեսքի պատճառով տուժողի տարիքի վերաբերյալ ծագած բարեխիղճ մոլորությունը բացառում է արարքի որակումը ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետով: Այդ դեպքում որակման համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքների բացակայության դեպքում արարքը պետք է որակվի ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածի 1-ին մասի հատկանիշներով: Իսկ այն դեպքում, երբ հանցավորի համար ակնհայտ է, որ տուժողն անչափահաս է, սակայն իրականում տուժողն անչափահաս չէ, արարքը պետք է որակել ծանրացնող հանգամանքների առկայության մեջ փաստական սխալի որակման ընդհանուր կանոններով: Այդ դեպքում արարքը պետք է որակվի որպես հանցափորձ (ՀՀ քր. օր-ի 34-րդ հոդված և 132³-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետ):

ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետ

Շահագործման վիճակում գտնվող հոգեկան խանգարման հետևանքով իր արարքի բնույթն ու նշանակությունը ամբողջությամբ կամ մասամբ գիտակցելու կամ դա դեկլավարելու հնարավորությունից զրկված անձի ծառայությունից օգտվելը, եթե այդ անձի՝ շահագործման վիճակի մեջ լինելը ակնհայտ է ծառայությունից օգտվողի համար, և եթե հանցագործություն կատարած անձի արարքում բացակայում են ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ կամ 132²-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության

հատկանիշները, ենթադրում է, որ հանցավորը կամ հաստատապես իմացել է տուժողի՝ վերը նկարագրված հոգեվիճակի մասին, կամ էլ գիտակցել է այդ հանգամանքը (օրինակ, եթե սեքսուալ կամ աշխատանքային ծառայություններից օգտվողը գիտի, որ ծառայությունների մատուցողը բուժվում կամ հաշվառված է հոգեբուժական կլինիկայում, կամ, օրինակ, երբ տուժողի արտաքինը կամ վարքագիծը առևրևույթ վկայում են նրա վերը նկարագրված հոգեվիճակի մասին (արտահայտված դեբիլություն, ինքնցիլություն կամ այլն), կամ եթե տուժողը ծառայություններից օգտվողի ծանոթն է, հարևանը, բարեկամը և այլն և գիտի վերջինիս հոգեկան խանգարման հետևանքով իր արարքի բնույթն ու նշանակությունը ամբողջությամբ կամ մասամբ գիտակցելու կամ դա դեկավարելու հնարավորությունից զրկված լինելու հանգամանքի մասին: Պետք է նկատի ունենալ, որ հանցավորի բարեխիղճ մոլորությունը տուժողի՝ վերը նկարագրված հոգեվիճակի մասին բացառում է արարքի որակումը ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետով: Այդ դեպքում որակման համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքների բացակայության դեպքում արարքը պետք է որակվի ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածի 1-ին մասի հատկանիշներով:

Իսկ այն դեպքում, երբ հանցավորի համար ակնհայտ է, որ տուժողը հոգեկան խանգարման հետևանքով իր արարքի բնույթն ու նշանակությունը ամբողջությամբ կամ մասամբ գիտակցելու կամ դա դեկավարելու հնարավորությունից զրկված անձ է, սակայն նա սխալվում է այդ հանգամանքի վերաբերյալ, ապա արարքը պետք է որակվի որպես հանցավորձ (ՀՀ քր. օր-ի 34-րդ հոդված և 132³-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետ):

ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետ

Շահագործման վիճակում գտնվող ակնհայտ հոյ կնոջ ծառայությունից օգտվելը, եթե այդ անձի շահագործման վիճակի մեջ լինելը ակնհայտ է ծառայությունից օգտվողի համար, և եթե հանցագործություն կատարած անձի արարքում բացակայում են ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ կամ 132²-րդ հոդվածով

նախատեսված հանցագործության հատկանիշները, ենթադրում է կա'ն հանցավորի հաստատապես իմացությունը տուժողի հղի լինելու մասին, կա'ն էլ այդ հանգամանքը գիտակցելը: Տուժողի հղի լինելու մասին հանցավորի տեղեկացվածության աղբյուրները (օրինակ, եթե շահագործողը, կամ ծառայություններ մատուցողը, կամ երրորդ անձինք սեքսուալ ծառայություններից օգտվողին տեղեկացնում են ծառայություններ մատուցողի հղի լինելու մասին) կամ բնույթը (օրինակ, երբ տուժողի արտաքինը առևրևույթ վկայում է նրա հղի լինելու մասին) կամ հղիության տևողությունն արարքի քրեաիրավական որակման համար նշանակություն չունեն:

Պետք է նկատի ունենալ, որ տուժողի հղի լինելու հանգամանքի վերաբերյալ հանցավորի չիմանալը կամ չգիտակցելը բացառում է արարքի որակումը ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետով: Այդ դեպքում որակման համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքների բացակայության դեպքում արարքը պետք է որակվի ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածի 1-ին մասի հատկանիշներով:

Իսկ այն դեպքում, երբ հանցավորի համար ակնհայտ է, որ տուժողը հղի է, սակայն նա սխալվում է այդ հանգամանքի վերաբերյալ, ապա արարքը պետք է որակվի որպես հանցավորձ (ՀՀ քր. օր-ի 34-րդ հոդված և 132³-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետ):

ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետ.

Շահագործման վիճակում գտնվող երկու կամ ավելի անձանց ծառայությունից օգտվելը, եթե այդ անձանց շահագործման վիճակի մեջ լինելը ակնհայտ է ծառայությունից օգտվողի համար, և եթե հանցագործություն կատարած անձի արարքում բացակայում են ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ կամ 132²-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության հատկանիշները, ենթադրում է, որ հանցավորը հաստատապես գիտի երկու կամ ավելի տուժողների՝ շահագործման մեջ գտնվելու հանգամանքի մասին կամ էլ այդ հանգամանքը գիտակցում է: Ընդ որում, տուժողների կարգավիճակի մասին հանցավորի տեղե-

կացվածության աղբյուրները (օրինակ, երբ շահագործողը կամ երրորդ անձինք աշխատանքային ծառայություններից օգտվողին տեղեկացնում են ծառայություններ մատուցողների ստրկական կամ կարավային կախվածության վիճակի մասին) կամ բնույթը (օրինակ, երբ տուժողներին գաղտնիության պայմաններում տեղափոխում են ժամանակավոր աշխատավայր, պահելով նրանց անագատ վիճակում) կամ մատուցվող ծառայությունների տևողությունը արարքի քրեաիրավական որակման համար նշանակություն չունեն:

Պետք է նկատի ունենալ, որ եթե ծառայություններից օգտվողը չգիտեր և չէր գիտակցում տուժողների՝ շահագործման մեջ լինելու հանգամանքի մասին, ապա դա բացառում է արարքի որակումը ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետով: Այդ դեպքում որակման համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքների բացակայության պարագայում արարքը պետք է որակվի ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածի 1-ին մասի հատկանիշներով:

Իսկ այն դեպքում, երբ հանցավորի համար ակնհայտ է, որ տուժողները շահագործման վիճակի մեջ են, սակայն նա սխալվում է այդ հանգամանքի առումով, ապա արարքը պետք է որակվի որպես հանցավորձ (ՀՀ քր. օր-ի 34-րդ հոդված և 132³-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետ):

ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության իրավապահ մարմիններին տուժողի մասին կամովին տեղեկություններ հայտնաձև անձն ազատվում է ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածով նախատեսված քրեական պատասխանատվությունից, եթե նրա փաստացի կատարած արարքն այլ հանցակազմ չի պարունակում:

Այս իրավանորմը նախատեսում է անձին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հատուկ տեսակ: Սա գործուն գղջարու դեպքում քրեական պատասխանատվությունից ազատելու քրեաիրավական ինստիտուտի (ՀՀ քր. օր-ի 72-րդ հոդված) հատուկ դեպք է, որը բնութագրվում է իր առանձնահատկություններով:

Նախ` այս դրույթը կարող է կիրառվել բացառապես այն անձի նկատմամբ, ով կատարել է ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածով նախատեսված արարքը, այսինքն` օգտվել է շահագործման վիճակում գտնվող անձի ծառայությունից:

Երկրորդ` այդ անձը քրեական պատասխանատվությունից ենթակա է ազատման պայմանով, որ`

ա) տեղեկություններ է հայտնել այն անձի մասին, ում ծառայություններից օգտվել է, հաստատապես իմանալով, որ այդ անձը գտնվում է ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ հոդվածի իմաստով շահագործման վիճակում: Տեղեկություններ հայտնելու եղանակը (նամակով, հեռախոսով, հայտարարությամբ կամ այլ) նշանակություն չունի: Կարևորվում է տեղեկություն հայտնելու փաստը: Եթե տեղեկությունը իրավապահ մարմնին հայտնվել է անանուն եղանակով, այնուհետև պարզվել է տեղեկություն հայտնողի ինքնությունը, ապա գործի բոլոր փաստական հանգամանքների գնահատմամբ կարելի է եզրահանգել, որ անձը տեղեկությունը հայտնել է,

բ) վերը` «ա» կետում նշված տեղեկությունները հայտնել է ՀՀ իրավապահ մարմիններից: Տեղեկությունն այլ մարմինների (պետական կառավարման, տեղական ինքնակառավարման) կամ կազմակերպությունների (հասարակական, հասարակական-քաղաքական, առևտրային և այլն) կամ անձանց հայտնելը չի կարող գնահատվել որպես իրավապահ մարմնին տեղեկություն հայտնելու փաստ,

գ) վերը` «ա» կետում նշված տեղեկությունները ՀՀ իրավապահ մարմիններին հայտնել է կամովին: «Կամովին» եզրույթը նշանակում է, որ անձը համապատասխան տեղեկությունը հայտնել է ՀՀ իրավապահ մարմիններին այն դեպքում, երբ նա ուներ այդ տեղեկությունը չհայտնելու իրական հնարավորություն: Անձի ձեռքակալման կամ, օրինակ, քննչական գործողությունների արդյուքում պարզված տեղեկությունը չի կարող գնահատվել որպես կամովին հայտնած տեղեկություն:

Երրորդ` իրավանորմում չի մասնավորեցվում այն, թե երբ պետք է անձը իրավապահ մարմնին կամովին հայտնի

տեղեկություններ տուժողի մասին, այսինքն՝ ժամանակի մեջ այդ հնարավորությունը սահմանափակված չէ: Կարծում ենք, որ կանոնակարգի հայտնելու հնարավորությունն անձն ունենում է սկսած ծառայությունից օգտվելու պահից: Այսպիսի ձևակերպման իրավական նշանակությունը կայանում է նրանում, որ անգամ ուշացմամբ հայտնած տեղեկությունը կարող է նշանակալի լինել թրաֆիքինգի կամ շահագործման գոհին փրկելու, հանցագործությունը բացահայտելու և մեղավոր անձանց պատասխանատվության ենթարկելու համար: Նման տեղեկությունը կարող է ունենալ անգնահատելի նշանակություն օպերատիվ-հետախուզական աշխատանքում:

Չորրորդ՝ ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված նորմը կիրառելի է, եթե հանցավորի փաստացի կատարած արարքն այլ հանցակազմ չի պարունակում: Սակայն, եթե նրա փաստացի կատարած արարքը պարունակում է այլ հանցակազմ, ապա այդ դեպքում նա չի ազատվում ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածով նախատեսված քրեական պատասխանատվությունից: Այսպես, տուժողի մասին ՀՀ իրավապահ մարմիններին կանոնակարգի տեղեկություններ հայտնած անձի նկատմամբ չի կարող կիրառվել ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված քրեական պատասխանատվությունից ազատելու իրավանորմը, եթե վերջինս տուժողի ծառայությունից օգտվելիս նաև տուժողի կամ այլ անձանց նկատմամբ գործադրել է քրեորեն հետապնդելի բռնություն:

ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածի 3-րդ մասում նշված բոլոր պայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում տեղեկություններ հայտնած անձը ոչ թե կարող է ազատվել, այլ ինչպե՞րա՞տիվ կարգով ազատվում է ՀՀ քր. օր-ի 132³-րդ հոդվածով նախատեսված քրեական պատասխանատվությունից:

2.2. «Շահադիտական նպատակով այլ անձի պռնկությանը զբաղվելուն ներգրավելը», «Պռնկությանը զբաղվելուն նպաստելը» և «Պռնկագրական առարկաներ կամ նյութեր տարածելը»

ՀՀ քր. օր-ի 261-րդ, 262-րդ և 263-րդ հոդվածներով նա-

խատեւած է քրեական պատասխանատւութիւնը համապատասխանաբար «Շահադիտական նպատակով այլ անձի պոռնկութեանը զբաղվելուն ներգրավելու», «Պոռնկութեանը զբաղվելուն նպատակով» և «Պոռնկագրական առարկաներ կամ նյութեր տարածելու» համար:

Այս հանցագործութիւնները ներառվել են ՀՀ քրեական օրենսգրքի «Հասարակական կարգի և բարոյականութեան դէմ ուղղված հանցագործութիւնները» վերնագրով 25-րդ գլխում:

2.2.1. Շահադիտական նպատակով այլ անձի պոռնկութեանը զբաղվելուն ներգրավելը (ՀՀ քր. օր-ի 261-րդ հոդված)
Բաժանվող նյութ

ՀՈԴՎԱԾ 261. ՇԱՀԱԴԻՏԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿՈՎ ԱՅԼ ԱՆՁԻ ՊՈՌՆԿՈՒԹՅԱՍԵ ԶԲԱԳՎԵԼՈՒՆ ՆԵՐԳՐԱՎԵԼԸ

1. Շահադիտական նպատակով այլ անձի պոռնկութեանը զբաղվելուն ներգրավելը, եթէ բացակայում են սույն օրենսգրքի 132-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործութեան հատկանիշները՝

պատժվում է տուգանքով՝ նվազագոյն աշխատավարձի երեք-հարյուրապատիկից հինգհարյուրապատիկի չափով, կամ կալանքով՝ մինչև երեք ամիս ժամկետով, կամ ազատագրկմամբ՝ մեկից չորս տարի ժամկետով:

2. Նույն արարքը, որը կատարվել է՝

1) մի խումբ անձանց կողմից նախնական համաձայնութեամբ,

2) պաշտոնական դիրքն օգտագործելով,

3) ՀՀ պետական սահմանը հատելով անձի տեղափոխումը կազմակերպելու միջոցով,

4) ակնհայտ հղի կնոջը նկատմամբ,

5) երկու կամ ավելի անձանց նկատմամբ,

պատժվում է ազատագրկմամբ՝ երեքից վեց տարի ժամկետով՝ գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա, որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեութեամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագոյնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

3. Սույն հոդվածի առաջին կամ երկրորդ մասով նախատեսված արարքը, որը կատարվել է կազմակերպված խմբի կողմից՝

պատժվում է ազատագրկմամբ՝ չորսից ութ տարի ժամկետով՝

գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա, որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

ՀՀ քր. օր-ի 261-րդ հոդվածով պատասխանատվություն է սահմանվում շահադիտական նպատակով այլ անձի՝ պոռնկությամբ զբաղվելուն ներգրավելու համար, եթե բացակայում են նույն օրենսգրքի 132-րդ հոդվածով («Մարդու թրաֆիքինգը կամ շահագործումը») նախատեսված հանցագործության հատկանիշները:

Պոռնկությունը անձանց անորոշ շրջանակի հետ վարձատրության դիմաց պարբերաբար սեքսուալ հարաբերությունների մեջ մտնելն է: Պարբերաբարությունը պոռնկության հատկանիշներից է, այն ՀՀ քր. օր-ի 261-րդ հոդվածում անվանվում է «զբաղվել» բառով: Պոռնկությամբ զբաղվելը ենթադրում է գործունեություն, որը քիչ թե շատ կանոնավոր եկամտի աղբյուր է: Անձանց անորոշ շրջանակը կարող է լինել ինչպես լայն, այնպես էլ՝ նեղ: Եթե առաջին դեպքում դրան բնորոշ են «հրապարակային օֆերտայի» կանոնները, երբ անձն առաջարկում է իր կողմից որոշված վարձատրության դիմաց իր սեքսուալ ծառայությունները դրանցից օգտվել ցանկացող յուրաքանչյուր անձի, ապա մյուս դեպքում այդ ծառայություններից օգտվող անձանց շրջանակը կարող է սահմանափակվել տարբեր չափանիշներով (օրինակ՝ կոնկրետ ակումբի այցելուներով կամ, օրինակ, իր կողմից ընտրված անձանց շրջանակով և այլն): Վարձատրությունը կարող է արտահայտվել արժուրթային տեսքով (դրամ, արտարժույթ, բաժնետոմսեր) կամ գույքով (բնամթերք, հագուստ, զարդեր և այլն):

Օբյեկտը. Հասարակության բարոյականությունից բացի՝ տվյալ հանցագործության օբյեկտ կարող են հանդիսանալ նաև առողջության, մարմնական անձեռնմխելիության պահպանմանն ուղղված հասարակական հարաբերությունները:

Տուժող կարող է լինել 18 տարին լրացած և իր արարքի բնույթն ու նշանակությունը ամբողջությամբ գիտակցելու և դա

ղեկավարելու հնարավորությամբ օժտված անձը՝ անկախ սե-
ռի պատկանելիությունից, որն իրեն պոռնկությամբ զբաղվելու
մեջ ներգրավողին կամավոր տալիս է պոռնկությամբ զբաղվե-
լու համաձայնություն:

Տասնութ տարին չլրացած կամ հոգեկան խանգարման
հետևանքով իր արարքի բնույթն ու նշանակությունը ամբող-
ջությամբ կամ մասամբ գիտակցելու կամ դա ղեկավարելու
հնարավորությունից զրկված անձը չի կարող հանդիսանալ
քննարկվող հանցագործությունից տուժող, քանի որ այդ կա-
տեգորիաների անձինք օժտված չեն իրավիճակը ճիշտ գնա-
հատելու և պոռնկությամբ զբաղվելու համար կշռադատված
համաձայնություն տալու ունակությամբ: Նրանց վիճակն ինք-
նին խոցելի է, և շահադիտական նպատակով այդ անձանց
պոռնկությամբ զբաղվելուն ներգրավելը պետք է գնահատվի
որպես պոռնկության շահագործման նպատակով մարդու հա-
վաքագրում՝ վիճակի խոցելիությունն օգտագործելով, իսկ
պոռնկությամբ զբաղվել շարունակելուն հակելը՝ որպես շահա-
գործման վիճակի մեջ դնելը կամ պահելը՝ վիճակի խոցելիութ-
յունը օգտագործելով: Այդ դեպքերում արարքը պետք է որակ-
վի որպես ՀՀ քր. օր.-ի 132²-րդ հոդվածով նախատեսված թրա-
ֆիքինգ: Եթե հանցավորը տասնութ տարին չլրացած անձի
պոռնկությամբ զբաղվելուն ներգրավել է առանց շահադիտա-
կան նպատակի, ապա այդ արարքը պետք է որակվի որպես
ՀՀ քր. օր.-ի 166-րդ հոդվածի հատկանիշներով կատարված
հանցագործություն (Երեխային պոռնկության կամ պոռնկագ-
րական բնույթի նյութեր կամ առարկաներ պատրաստելու հետ
կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը):

Օբյեկտիվ կողմը բնութագրվում է գործողությամբ և դրս-
ևորվում է այլ անձի պոռնկությամբ զբաղվելուն ներգրավելու
մեջ:

Ներգրավել պոռնկությամբ զբաղվելուն նշանակում է
հակել կամ դրդել այլ անձի՝ վարձատրության դիմաց մտնելու
պարբերաբար սեքսուալ հարաբերությունների մեջ անորոշ
քանակությամբ անձանց հետ: Հակել կամ դրդել ասելով պետք

է հասկանալ այնպիսի գործողություններ, որոնք ուղղված են անձի նոտ պոռնկությանը զբաղվելու ցանկություն առաջացնելուն (օրինակ՝ համոզելը, խոստումները, խարբերությունը, նախանձ առաջացնելը, շահագրգռելը և այլն): Անձը, սակայն, ի տարբերություն թրաֆիքինգի գոհի, ունի հնարավորություն հրաժարվելու պոռնկությանը զբաղվելու առաջարկությունից և ի վիճակի է ինքնուրույն համապատասխան որոշում ընդունել:

Պոռնկությանը զբաղվելուն ներգրավելը ենթադրում է, որ մինչև հանցագործության կատարման պահը տուժողը կամ չի զբաղվել պոռնկությանը, կամ էլ թեև նախկինում զբաղվել է պոռնկությանը, սակայն հանցագործության կատարման պահին դադարեցրել է պոռնկությանը զբաղվելը, այլևս չի ցանկանում այն շարունակել և այդ նպատակով գործողություններ կատարել (սեքսուալ հարաբերության համար հաճախորդներ փնտրել, առաջարկ անել կամ տալ համաձայնություն և այլն), հրաժարվել է որպես եկամտի աղբյուր դիտել այդ գործունեությունը, սակայն հանցավորը տարբեր միջոցներով հակում է նրան զբաղվելու պոռնկությանը:

Յուրաքանչյուր դեպքում, հաշվի առնելով քրեական գործի բոլոր հանգամանքները, անհրաժեշտ է տարանջատել այլ անձի պոռնկությանը զբաղվելուն ներգրավելը մարդու թրաֆիքինգից կամ շահագործումից: Հանցագործության օրյեկտիվ կողմից տարանջատումը պետք է կատարվի ըստ գործողությունների (մանրամասն տե՛ս թիվ 2 մոդուլը): Եթե, օրինակ, պոռնկությանը զբաղվելու մեջ ներգրավելու ընթացքում անձի նկատմամբ կիրառվել է որևէ հարկադրանքի եղանակ, որի ազդեցության ներքո, այլ ոչ թե կամավոր է տուժողը տվել պոռնկությանը զբաղվելու համար իր համաձայնությունը, ապա պետք է քննարկել արարքը ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ հոդվածով որակելու հնարավորության մասին: Իհարկե, պետք է հաշվի առնվեն նաև հանցագործության սուբյեկտիվ կողմը, տուժողի անձը և արարքը որակելու համար նշանակություն ունեցող բոլոր այլ հանգամանքները:

Հանցակազմը ձևական է. հանցագործությունը համար-

վում է ավարտված անձին պոռնկությամբ զբաղվելուն ներգրավելու գործողության կատարման պահից, անկախ այն հանգամանքից, ներգրավվե՞լ է, արդյոք, տուժողը փաստացի պոռնկությամբ զբաղվելու մեջ, թե՞ ոչ: Ընդ որում, եթե անձը տվել է իր համաձայնությունը՝ զբաղվելու պոռնկությամբ, ապա արարքը պետք է որակել որպես ավարտված հանցագործություն, իսկ եթե չի հաջողվել ստանալ անձի համաձայնությունը, ապա արարքը պետք է որակել որպես հանցափորձ:

Սուրբյեկտիվ կողմը բնութագրվում է ուղղակի դիտավորությամբ: Հանցավորը գիտակցում է, որ իր գործողություններով հոգեբանական ազդեցություն է գործում անձի վրա և այդպիսով ցանկանում է ներգրավել (հակել, դրդել) նրան պոռնկությամբ զբաղվելուն և դա կատարում է շահադիտական նպատակով:

Շահադիտական նպատակը նշանակում է անձի՝ պոռնկությամբ զբաղվելու մեջ ներքաշելու արդյունքում ակնկալվող նյութական կամ այլ շահ, օգուտ: Եթե առկա է անձի՝ պոռնկությամբ զբաղվելուն ներգրավելու փաստը, ապա արդյունքում ստացված շահը հանցավորի և տուժողի կողմից համատեղ տնօրինման հանգամանքը չի կարող առիթ հանդիսանալ՝ արարքը որպես ՀՀ քր. օր-ի 261-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործություն չորակելու համար:

Հանցագործության սուրբյեկտ կարող է հանդիսանալ 16 տարին լրացած անձը:

ՀՀ քր. օր-ի 261-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերով սահմանված են հանցակազմի ծանրացնող հանգամանքները: Ընդ որում, ինչպես 2-րդ, այնպես էլ 3-րդ մասերում նկարագրված արարքները դասվում են ծանր հանցագործությունների շարքին: Դրանց տարանջատումն իրականացվել է ըստ արարքի բնույթի և հանրության համար վտանգավորության աստիճանի, ու այդ հիմքերով էլ տարբերվում են սանկցիաները: Կազմակերպված խմբի կողմից շահադիտական նպատակով այլ անձի՝ պոռնկությամբ զբաղվելուն ներգրավելը (եթե բացակայում են ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ հոդվածով նախատեսված հանցա-

գործության հատկանիշները) ինչպես ծանրացուցիչ հանգամանքների առկայության, այնպես էլ դրանց բացակայության դեպքում, ըստ հանրության համար վտանգավորության աստիճանի գնահատվել է առավել վտանգավոր և առանձնացվել է հողվածի 3-րդ մասում:

Այսպիսով, ՀՀ քր. օր-ի 261-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերում սահմանված են շահադիտական նպատակով այլ անձի՝ պոռնկությանը զբաղվելու մեջ ներգրավելը հանցակազմի ստորև շարադրված ծանրացնող հանգամանքները:

ՀՀ քր. օր-ի 261-րդ հոդվածի 2-րդ մաս

Շահադիտական նպատակով այլ անձի պոռնկությանը զբաղվելու ներգրավելը, եթե բացակայում են սույն օրենսգրքի 132-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության հատկանիշները, որը կատարվել է՝

1) մի խումբ անձանց կողմից նախնական համաձայնությամբ,

2) պաշտոնական դիրքն օգտագործելով,

3) ՀՀ պետական սահմանը հատելով անձի տեղափոխումը կազմակերպելու միջոցով,

4) ակնհայտ հղի կնոջը նկատմամբ,

5) երկու կամ ավելի անձանց նկատմամբ,

պատժվում է ազատազրկմամբ՝ երեքից վեց տարի ժամկետով՝ գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա, որոշակի պաշտոնների զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությանը զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

ՀՀ քր. օր-ի 261-րդ հոդվածի 3-րդ մաս

ՀՀ քր. օր-ի 261-րդ հոդվածի 1-ին կամ 2-րդ մասով նախատեսված արարքը, որը կատարվել է կազմակերպված խմբի կողմից՝

պատժվում է ազատազրկմամբ՝ չորսից ութ տարի ժամկետով՝ գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա, որոշակի պաշտոնների զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությանը զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով

կամ առանց դրա:

ՀՀ քր. օր-ի 261-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերով նշված ծանրացնող հանգամանքների բովանդակությանը չենք անդրադառնում, քանի որ դրանք բացահայտվել են թիվ 2 մոդուլի և թիվ 3 մոդուլի այլ հանցակազմերի վերլուծության ժամանակ:

2.2.2. Պոռնկությանը զբաղվելուն նպաստելը (ՀՀ քր. օր-ի 262-րդ հոդված)

Բաժանվող նյութ

ՀՈԳՎԱԾ 262. ՊՈՌՆԿՈՒԹՅԱՄԲ ՁԲԱՂՎԵԼՈՒՆ ՆՊԱՍՏԵԼԸ

1. Պոռնկությանը զբաղվելու համար հաստատություն ստեղծելը, դեկավարելը կամ պահելը կամ որևէ հանրային հաստատություն պոռնկությանը զբաղվելու համար օգտագործելը կամ այլ անձի պոռնկությանը զբաղվելու համար բնակարան կամ այլ կացարան պարբերաբար տրամադրելը կամ գույքային օգուտ ստանալով՝ պոռնկությանը զբաղվելուն այլ ձևով նպաստելը, եթե բացակայում են սույն օրենսգրքի 132-րդ կամ 132.2-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության հատկանիշները՝

պատժվում է տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի երկուհարյուրապատիկից չորսհարյուրապատիկի չափով կամ կալանքով՝ մինչև երեք ամիս ժամկետով, կամ ազատագրկմամբ՝ մեկից չորս տարի ժամկետով:

2. Նույն արարքը, որը կատարվել է՝

- 1) մի խումբ անձանց կողմից նախնական համաձայնությամբ,
- 2) պաշտոնեական դիրքն օգտագործելով,
- 3) ՀՀ պետական սահմանը հատելով անձի տեղափոխումը կազմակերպելու միջոցով,
- 4) ակնհայտ հոյի կնոջն օգտագործելով,
- 5) երկու կամ ավելի անձանց օգտագործելով,
- 6) անչափահասին օգտագործելով,
- 7) հոգեկան խանգարման հետևանքով իր արարքի բնույթն ու նշանակությունը ամբողջությամբ կամ մասամբ գիտակցելու կամ դա դեկավարելու հնարավորությունից զրկված անձին օգտագործելով՝

պատժվում է ազատագրկմամբ՝ երեքից վեց տարի ժամկե-

տով՝ գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա, որոշակի պաշտոնների զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

3. Սույն հոդվածի առաջին կամ երկրորդ մասով նախատեսված արարքը, որը կատարվել է կազմակերպված խմբի կողմից՝

պատժվում է ազատագրկմամբ՝ չորսից ութ տարի ժամկետով՝ գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա, որոշակի պաշտոնների զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

Օբյեկտը. Հասարակության բարոյականությունից բացի՝ տվյալ հանցագործության օբյեկտ կարող են հանդիսանալ նաև առողջության, մարմնական անձեռնմխելիության պահպանմանն ուղղված հասարակական հարաբերությունները:

Հանցագործության օբյեկտիվ կողմը (եթե բացակայում են ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ կամ 132²-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության հատկանիշները) դրսևորվում է հանցավորի մի քանի այլընտրանքային ակտիվ գործողություններով՝

- գործողություններ, որոնք ուղղված են պոռնկությամբ զբաղվելու համար հաստատություն ստեղծելուն, ղեկավարելուն կամ պահելուն,

- գործողություններ, որոնք ուղղված են որևէ հանրային հաստատություն պոռնկությամբ զբաղվելու համար օգտագործելուն,

- գործողություններ, որոնք ուղղված են այլ անձի՝ պոռնկությամբ զբաղվելու համար բնակարան կամ այլ կացարան պարբերաբար տրամադրելուն,

- գործողություններ, որոնք ուղղված են գույքային օգուտ ստանալով՝ պոռնկությամբ զբաղվելուն այլ ձևով նպաստելուն:

Պոռնկությամբ զբաղվելու համար հաստատություն ստեղծելը դրսևորվում է այնպիսի գործողություններում, որոնց արդյունքում ծագում է պոռնկությամբ զբաղվելու համար օգտագործելու նպատակով կառույց: Դա կարող է լինել, օրի-

նակ, օրենքով սահմանված կարգով համապատասխան մարմիններում գրանցված կազմակերպություն (ՄՊԸ, ՓԲԸ կամ այլ), որն ունի այդ կազմակերպության գործունեության տեսակներին համապատասխան արտոնագրեր, ինչպես նաև տարածք և գույք: Դրանք, սակայն, կարող են հանդիսանալ հաստատության ստեղծման իրական նպատակների (պոռնկությանը զբաղվելու համար) քողարկման ձև:

Պոռնկությանը զբաղվելու համար ստեղծված կառույցը կարող է լինել նաև ամբողջությամբ անօրինական և ընդհատակյա, երբ այն որևէ կերպ չի գրանցվել որպես գործող հաստատություն:

Պոռնկությանը զբաղվելու համար հաստատություն ստեղծելը գործնականում վերագրվում է այդպիսի հաստատությունների սեփականատերերին կամ իրական բենեֆիցիարներին:

Պոռնկությանը զբաղվելու համար հաստատություն ղեկավարելը դրսևորվում է արդեն ստեղծված հաստատության վարչարարական գործառույթների իրականացմամբ, բնականոն գործունեության ապահովման համար որոշումներ կայացնելով և դրանց կատարմանն ուղղված միջոցառումներ իրականացնելով (ղերերի բաշխում, նյութատեխնիկական մասի համակարգում, տարբեր միջոցառումների կազմակերպում, պոռնիկների հավաքագրում, ընտրություն կամ նրանց հետ համապատասխան պայմանավորվածությունների ձեռքբերում, գործունեության կառուցակարգերի ընտրություն, գովազդների տեղադրում, հաճախորդներով ապահովելուն ուղղված միջոցառումների իրականացում և այլն):

Պոռնկությանը զբաղվելու համար հաստատությունը, որպես կանոն, ղեկավարվում է տնօրենի կողմից:

Պոռնկությանը զբաղվելու համար հաստատություն պահելը դրսևորվում է հաստատության առօրյա բնականոն գործունեությունն ապահովելով (սնունդ, խմիչք, պահպանակներ, անհրաժեշտ գույք և ծառայություններ, ծագող տարբեր խնդիրների լուծում, պոռնիկների հավաքագրում կամ նրանց

հետ համապատասխան պայմանավորվածությունների ձեռքբերում):

Պոռնկությանը զբաղվելու համար հաստատություն պահողը փաստացի՝ հաստատության բնականոն ամենօրյա գործունեության աշխատանքները կանոնակարգողն է և դրանց նկատմամբ հսկողություն իրականացնողը:

Որևէ հանրային հաստատություն պոռնկությանը զբաղվելու համար օգտագործելը դրսևորվում է արդեն իսկ գոյություն ունեցող օրինական հաստատությունը (հյուրանոցը, գիշերային սկուսքը, սրճարանը, բաղնիքը և այլն) պոռնկությանը զբաղվելու համար օգտագործելով: Հաստատության առանձին աշխատակիցներ ինքնուրույն կարող են կիրառել իրենց գործառնությունները՝ այլ անձանց պոռնկությանը զբաղվելուն նպաստելու համար:

Այլ անձի՝ պոռնկությանը զբաղվելու համար բնական կամ այլ կացարան պարբերաբար տրամադրելը դրսևորվում է բնակարանը կամ որևէ այլ կացարան, որոնք նախատեսված չեն հանրային օգտագործման համար, պոռնկությանը զբաղվելու նպատակով այլ անձի պարբերաբար տրամադրելու մեջ: Նման կացարան կարող է հանդիսանալ նաև ավտոմեքենան: Պոռնկությանը զբաղվող անձի հետ սեռական հարաբերություն ունենալու համար կացարանը միանվագ տրամադրելը հանցակազմ չի պարունակում:

Գույքային օգուտ ստանալով՝ պոռնկությանը զբաղվելուն այլ ձևով նպաստելը դրսևորվում է հիմնականում կավատության ձևով՝ որպես գույքային օգուտի դիմաց սեռական հարաբերության համար միջնորդություն: Այդպիսի միջնորդություն պետք է գնահատել նաև պոռնկությանը զբաղվողների տվյալներով կայքէջերի ստեղծումը կամ հայտարարությունների տեղադրումը:

Գույքային օգուտ ստանալով պոռնկությանը զբաղվելուն այլ ձևով նպաստել ասելով պետք է հասկանալ նաև այն դեպքերը, երբ հանցավորը գույքային օգուտի դիմաց իր գործողություններով բարենպաստ պայմաններ է ստեղծում այլ ան-

ձի՝ պոռնկությամբ զբաղվելու համար: Այդ գործողությունները կարող են դրսևորվել անձի՝ պոռնկությամբ զբաղվելը խոչընդոտող տարբեր միջադեպերից, հանցավոր տարրերի ոտնձգություններից պաշտպանելով, իրավապահ մարմինների հետապնդումներից թաքցնելով կամ չպատժելու, պոռնկությամբ զբաղվելու «թույլտվություն ստանալու» նպատակով համաձայնություն ձեռք բերելով և այլն:

Հաստատությունը կամ որևէ կացարան կարող է օգտագործվել նաև որպես հավաքատեղ՝ սեքսուալ ծառայությունների մատուցման համար սկզբնական գործողություններ իրականացնելու նպատակով (հաճախորդներ գտնելու կամ նրանց հետ ծանոթանալու, պայմանավորվածություններ ձեռք բերելու, սեքսուալ ծառայությունների պատվերներ ստանալու, սեքսուալ հարաբերության մեջ մտնելու առաջարկ կատարելու կամ համաձայնություն տալու և այլն): Եթե դա իրականացվել է գույքային օգուտ ստանալով, ապա պետք է քննարկվի արարքը որպես պոռնկությամբ զբաղվելուն այլ ձևով նպաստելը որակելու հնարավորության հարցը: Գույքային օգուտը, սակայն, պետք է անմիջապես կապված լինի պոռնկությամբ զբաղվելուն նպաստելու հետ: Պետք է հաշվի առնել, որ շահույթ ստանալու օրինական նպատակ հետապնդող ծառայություններ մատուցող հաստատությունները (օրինակ՝ հասարակական սննդի, զվարճանքի վայրերի հաստատությունները և այլն) իրենց գործունեությունն իրականացնում են հրապարակային օֆերտայի սկզբունքով: Դա նշանակում է, որ այդ կազմակերպությունների ծառայություններից իրավունք ունի օգտվելու ցանկացած անձ, եթե օրենքով նախատեսված չեն արգելքներ կամ սահմանափակումներ (օրինակ՝ անչափահասների սպասարկումը որոշակի ժամերի կամ որոշակի պայմաններով): Եվ եթե, օրինակ, այդ վայրը երրորդ անձանց կողմից օգտագործվել է որպես պոռնկությամբ զբաղվելու համար պայմանավորվածություններ ձեռք բերելու հավաքատեղ, որտեղ վճարվել է նաև պատվիրված սննդամթերքի համար, ապա դա ինքնին չի կարող որակվել որպես արարք, որը կազ-

մում է հաստատության սեփականատերերի, տիրապետողների կամ օգտագործողների կողմից գույքային օգուտ ստանալով պոռնկությանը զբաղվելուն այլ ձևով նպաստելու հանցակազմ:

Հանցակազմը ձևական է. հանցագործությունը համարվում է ավարտված օբյեկտիվ կողմը բնութագրող ցանկացած գործողություն հանցավորի կողմից կատարելու պահից, այլ ոչ թե այն պահից, երբ փաստացի սկսել են զբաղվել պոռնկությանը:

Սուբյեկտիվ կողմից հանցագործությունը բնութագրվում է ուղղակի դիտավորությամբ: Հանցավորը գիտակցում է, որ իր գործողություններով նպաստում է այլ անձի՝ պոռնկությանը զբաղվելուն և դա կատարում է գույքային օգուտ ստանալու ակնկալիքով:

Հանցագործության սուբյեկտ կարող է հանդիսանալ 16 տարին լրացած անձը:

ՀՀ քր. օր-ի 262-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերով սահմանված են հանցակազմի ծանրացնող հանգամանքները: Ընդ որում, ինչպես 2-րդ, այնպես էլ 3-րդ մասերում նկարագրված արարքները դասվում են ծանր հանցագործությունների շարքին: Դրանց տարանջատումն իրականացվել է ըստ արարքի բնույթի և հանրության համար վտանգավորության աստիճանի, ու այդ հիմքերով էլ տարբերվում են սանկցիաները: Կազմակերպված խմբի կողմից պոռնկությանը զբաղվելուն նպաստելը (եթե բացակայում են ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության հատկանիշները) ինչպես ծանրացուցիչ հանգամանքների առկայության, այնպես էլ դրանց բացակայության դեպքում, ըստ հանրության համար վտանգավորության աստիճանի՝ գնահատվել է առավել վտանգավոր և առանձնացվել է հոդվածի 3-րդ մասում:

Այսպիսով, ՀՀ քր. օր-ի 262-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերում սահմանված են պոռնկությանը զբաղվելուն նպաստելու հանցակազմի հետևյալ ծանրացնող հանգամանքները՝

ՀՀ քր. օր-ի 262-րդ հոդվածի 2-րդ մաս

Պոռնոկոթյամբ զբաղվելուն նպաստելը (ՀՀ քր. օր-ի 262-րդ հոդվածի 1-ին մաս), որը կատարվել է՝

1) մի խումբ անձանց կողմից նախնական համաձայնությամբ,

2) պաշտոնական դիրքն օգտագործելով,

3) ՀՀ պետական սահմանը հատելով անձի տեղափոխումը կազմակերպելու միջոցով,

4) ակնհայտ հոյի կնոջն օգտագործելով,

5) երկու կամ ավելի անձանց օգտագործելով,

6) անչափահասին օգտագործելով,

7) հոգեկան խանգարման հետևանքով իր արարքի բնույթն ու նշանակությունն ամբողջությամբ կամ մասամբ գիտակցելու կամ դա դեկավարելու հնարավորությունից զրկված անձին օգտագործելով՝

պատժվում է ազատազրկմամբ՝ երեքից վեց տարի ժամկետով՝ գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա, որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

ՀՀ քր. օր-ի 262-րդ հոդվածի 3-րդ մաս

ՀՀ քր. օր-ի 262-րդ հոդվածի 1-ին կամ 2-րդ մասով նախատեսված արարքը, որը կատարվել է կազմակերպված խմբի կողմից՝

պատժվում է ազատազրկմամբ՝ չորսից ութ տարի ժամկետով՝ գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա, որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

ՀՀ քր. օր-ի 262-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերով նշված ծանրացնող հանգամանքների բովանդակությանը չենք անդրադառնում, քանի որ դրանք բացահայտվել են թիվ 2 մոդուլի և թիվ 3 մոդուլի այլ հանցակազմերի վերլուծության ժամանակ:

2.3. ՀՀ քրեական օրենսգրքի «Ընտանիքի և երեխայի

շահերի դեմ ուղղված հանցագործությունները» վերնագրով 20-րդ գլխում ներառված առանձին հանցագործություններ

ՀՀ քր. օր-ի 166-րդ և 166¹-րդ հոդվածները դասվում են կոնվենցիոնալ նորմերի շարքին, որոնք ուղղակիորեն բխում են ՀՀ կողմից վավերացված միջազգային փաստաթղթերով ստանձնած պարտավորություններից: ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի Երեխայի իրավունքների հռչակագրի (1959 թ. նոյեմբերի 20) 6-րդ հոդվածով սահմանված է, որ երեխան, նկատի առնելով նրա ֆիզիկական և մտավոր անհասությունը, կարիք ունի հատուկ պաշտպանության և հոգատարության, ներառյալ պատշաճ իրավական պաշտպանությունը ծնվելուց առաջ և հետո: Երեխայի իրավունքներն առավել ամբողջական ամրագրված են Երեխայի իրավունքների մասին ՄԱԿ-ի կոնվենցիայում, ինչպես նաև միջազգային այլ փաստաթղթերում:

ՀՀ Սահմանադրությամբ նույնպես ամրագրված են երեխայի իրավունքները և ազատությունները, որոնք իրենց զարգացումն են ստացել «Երեխայի իրավունքների մասին» ՀՀ օրենքում:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 20-րդ գլխում ներառվել են «Ընտանիքի և երեխայի շահերի դեմ ուղղված հանցագործությունները»:

Այդ գլխում ներառված առանձին հանցագործություններ անհրաժեշտ է տարբերակել անչափահասի թրաֆիքինգից և շահագործումից: Այսպես, ՀՀ քր. օր-ի 165-րդ հոդվածով նախատեսված է քրեական պատասխանատվություն «Անչափահասին հանցանքի կատարմանը ներգրավելու», 166-րդ հոդվածով՝ «Երեխային պոռնկության կամ պոռնկագրական բնույթի նյութեր կամ առարկաներ պատրաստելու հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելու», 166¹-րդ հոդվածով՝ «Երեխային ոգելից խմիչքների օգտագործմանը, ուժեղ ներգործող կամ այլ թմրեցնող նյութերի ոչ բժշկական օգտագործմանը, թափառաշրջիկությանը ներգրավելու կամ նուրացկանության հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգ-

րավելու», 167-րդ հոդվածով՝ «Ծնողներից երեխային ապօրինի բաժանելու կամ երեխային փոխելու» և 168-րդ հոդվածով՝ «Խնամքը ստանձնելու նպատակով երեխայի առքի կամ ստանձնողի խնամքին հանձնելու նպատակով երեխայի վաճառքի» համար:

Վերլուծենք թվարկվածներից այն հանցագործությունները, որոնք առավել հաճախ բարդություններ են առաջացնում որակման տեսանկյունից:

Այս հանցագործությունների **սեռային օբյեկտն են** կազմում ընտանիքի և երեխայի օրինական շահերի պաշտպանության ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերությունները:

Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի ուժով մասնակից պետությունները պարտավորվում են երեխային պաշտպանել սեռական շահագործման բոլոր ձևերից և սեռական այլասերումից: Այդ նպատակով մասնակից պետությունները, մասնավորապես, ազգային, երկկողմ և բազմակողմանի մակարդակներով ձեռնարկում են բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, որպեսզի կանխարգելեն՝

ա) երեխային ցանկացած ապօրինի սեռական գործունեության դրդելը կամ հարկադրելը,

բ) շահագործման նպատակով երեխաներին պռոնկության մեջ կամ այլ ապօրինի սեռական պրակտիկայում օգտագործելը,

գ) շահագործման նպատակով երեխաներին պռոնոգրաֆիայի և պռոնկագրաֆիկ նյութերի մեջ օգտագործելը:

Երեխայի աշխատանքի վատթարագույն ձևերի մասին ՄԱԿ-ի 1999 թ. կոնվենցիայի (ուժի մեջ է մտել 2006 թ.) 3-րդ հոդվածով սահմանվել է, որ «Երեխայի աշխատանքի վատթարագույն ձևերը» եզրույթն ընդգրկում է երեխային օգտագործելը, հավաքագրելը կամ երեխային առաջարկելը մարմնավաճառությամբ զբաղվելու, պռոնոգրաֆիկական արտադրանքի արտադրության կամ պռոնոգրաֆիկ ներկայացումների համար:

ՀՀ քր. օր-ի 165-րդ, 166-րդ, 166¹-րդ հոդվածներում նկարագրված հանցագործությունների **հիմնական օբյեկտը** երեխայի նորմալ ֆիզիկական, հոգեկան և բարոյական զարգացման ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են: Այդ հանցագործությունների **լրացուցիչ անմիջական օբյեկտ** կարող են հանդես գալ երեխայի առողջության պահպանման ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերությունները:

ՀՀ քր. օր-ի 167-րդ և 168-րդ հոդվածներում նկարագրված հանցագործությունների **հիմնական օբյեկտը** ընտանիքի շահերի պաշտպանությանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են:

2.3.1. Երեխային պռոնկության կամ պռոնկագրական բնույթի նյութեր կամ առարկաներ պատրաստելու հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը (ՀՀ քր. օր-ի 166-րդ հոդված)

Բաժանվող նյութ

ՀՈՂՎԱԾ 166. ԵՐԵՒԱՅԻՆ ՊՈՌՆԿՈՒԹՅԱՆ ԿԱՄ ՊՈՌՆԿԱԳՐԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԻ ՆՅՈՒԹԵՐ ԿԱՄ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼՈՒ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒՆ ՆԵՐԳՐԱՎԵԼԸ

1. Տասնութ տարին լրացած անձի կողմից երեխային պռոնկության կամ պռոնկագրական բնույթի նյութեր կամ առարկաներ պատրաստելու հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը, եթե բացակայում են սույն օրենսգրքի 132.2-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության հատկանիշները՝

պատժվում է տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի երկուհարյուրապատիկից չորսհարյուրապատիկի չափով, կամ կալանքով՝ մեկից երեք ամիս ժամկետով, կամ ազատազրկմամբ՝ մեկից հինգ տարի ժամկետով:

2. Նույն արարքը, որը կատարվել է ծնողի, մանկավարժի կամ այլ անձի կողմից, ում վրա դրված է երեխայի դաստիարակության պարտականություն՝

պատժվում է ազատազրկմամբ՝ երկուսից վեց տարի ժամկե-

տով՝ որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությանը զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

3. Սույն հոդվածի առաջին կամ երկրորդ մասով նախատեսված արարքները, որոնք՝

1) կատարվել են երկու կամ ավելի անձանց նկատմամբ,

2) զուգորդվել են բռնություն գործադրելով կամ դա գործադրելու սպառնալիքով՝

պատժվում է ազատագրկմամբ՝ երեքից յոթ տարի ժամկետով՝ որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությանը զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

«Պողնկություն» հասկացության բովանդակությանը չենք անդրադառնում, քանի որ այն բացահայտվել է թիվ 2 մոդուլի և թիվ 3 մոդուլի այլ հանցակազմերի վերլուծության ժամանակ:

Պողնկագրական բնույթի նյութերը կամ առարկաները կարելի է բնութագրել որպես ոչ էրոտիկ և ոչ գիտահանրամատչելի սեռական ուղղվածություն ունեցող տեղեկատվություն՝

ա) որը պարունակում է ոչ գեղարվեստական՝ բնական և անպատկառ (ցինիկ) սեռական հարաբերության պատկեր կամ մանրամասն նկարագիր,

բ) որն ինքնանպատակ կամ անպատկառ (ցինիկ) նպատակներով խոշոր պլանով պարունակում է մարդու կամ կենդանու սեռական օրգան կամ դրա նկարագիր,

գ) որը խոշոր պլանով պարունակում կամ մանրամասն նկարագրում է մարդու կամ կենդանու սեռական օրգաններ կամ մարդակազմության կամ ֆիզիոլոգիական մանրամասների վերաբերյալ տեղեկատվություն՝ սեռական հարաբերության ժամանակ,

դ) որը պարունակում է մարդկանց կամ կենդանիների միջև իրական սեռական հարաբերության խոշոր պլանով պատկեր կամ մանրամասն նկարագիր,

ե) որը պարունակում է սեռական բռնության կամ անձը նվաստացնող սեռական գործողությունների վերաբերյալ պատ-

կեր կամ մանրամասն նկարագիր,

զ) որը պարունակում է անչափահասների մասնակցությամբ սեռական գործողության վերաբերյալ պատկեր կամ մանրամասն նկարագիր,

է) որը պարունակում է սեռահոգեբանական շեղումներով կամ մարդու կողմից դիակների կամ կենդանիների նկատմամբ սեռական հարաբերության պատկեր կամ մանրամասն նկարագիր:

Տուժողը, աշխնքն՝ երեխան, 18 տարին չլրացած մարդն է: Մարդը համարվում է անչափահաս, եթե նույնիսկ մինչև 18 տարեկանը ձեռք է բերել քաղաքացիաիրավական լրիվ գործունակություն:

Օբյեկտիվ կողմից հանցագործությունը դրսևորվում է ակտիվ գործողություններում, որոնք ուղղված են տասնութ տարին լրացած անձի կողմից երեխային պոռնկության կամ պոռնկագրական բնույթի նյութեր կամ առարկաներ պատրաստելու հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելուն, եթե բացակայում են ՀՀ քր. օր-ի 132²-րդ հոդվածով (Երեխայի կամ հոգեկան խանգարման հետևանքով իր արարքի բնույթն ու նշանակությունը գիտակցելու կամ դա դեկավարելու հնարավորությունից զրկված անձի թրաֆիքինգը կամ շահագործումը) նախատեսված հանցագործության հատկանիշները:

Երեխային պոռնկության կամ պոռնկագրական բնույթի նյութեր կամ առարկաներ պատրաստելու հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը դրսևորվում է չափահասի կողմից երեխային համոզելով, խոստումներ տալով, խաբելությամբ, բռնությամբ (տե՛ս ՀՀ քր. օր-ի 132²-րդ հոդվածի մեկնաբանությունը):

ՀՀ քր. օր-ի 166-րդ հոդվածով նախատեսված հանցակազմն իր բնույթով մոտ է ՀՀ քր. օր-ի 132²-րդ հոդվածին: Նշված հանցակազմերը միմյանցից կարելի է տարբերակել հանցագործության օբյեկտով և սուբյեկտիվ կողմերով: Եթե երեխան ներգրավվել է պոռնկության և պոռնկագրական բնույ-

թի նյութերի պատրաստման հետ կապված գործողությունների մեջ, որն իրականացվում է շահագործման նպատակով, ապա արարքը պետք է որակել ՀՀ քր. օր-ի 132²-րդ հոդվածով: Ընդ որում, արարքը ՀՀ քր. օր-ի 132²-րդ հոդվածով որակելու համար որևէ նշանակություն չունի հակաիրավական եղանակի կիրառությունը: Իսկ եթե երեխան ներգրավվել է պոռնկության կամ պոռնկագրական բնույթի նյութեր պատրաստելու հետ կապված գործողություններ կատարելու մեջ առանց շահագործման նպատակի (ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ հոդվածի իմաստով), ապա արարքը պետք է որակել ՀՀ քր. օր-ի 166-րդ հոդվածով: Այդպես կարող է որակվել, օրինակ, այն դեպքը, երբ ընտանիքի նյութական վիճակը բարելավելու նպատակով չափահասը, չհետապնդելով շահագործման նպատակ, երեխային կոնկրետ խորհուրդներ է տալիս զբաղվելու պոռնկությամբ կամ մասնակցելու պոռնկագրական բնույթի նյութերի պատրաստմանը (ամսագիր, լուսանկարներ և այլն):

ՀՀ քր. օր-ի 166-րդ հոդվածում թվարկված գործողությունները սպառիչ են: Այդ հիմքով երեխային այլ բնույթի հակահասարակական գործողություններ կատարելու մեջ ներգրավելը, օրինակ՝ պոռնկագրական բնույթի նյութեր կամ առարկաներ տարածելու հետ կապված գործողությունների մեջ ներգրավելը չի կարող որակվել ՀՀ քր. օր-ի 166-րդ հոդվածով: Այդ դեպքում պետք է հաշվի առնել նախ այն, որ ՀՀ քր. օր-ի 263-րդ հոդվածի համաձայն՝ պոռնկագրական նյութերի կամ առարկաների տարածումն ինքնին հանցավոր արարք է: Այնուհետև պետք է հաշվի առնել այն, որ ՀՀ քր. օր-ի 165-րդ հոդվածի համաձայն՝ անչափահասին հանցանքի կատարմանը ներգրավելը նույնպես հանցավոր արարք է: Պետք է հաշվի առնվեն նաև արարքը ճիշտ որակելու համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքներ:

Ըստ կառուցվածքի՝ հանցակազմը ձևական է. հանցանքը ավարտված է համարվում երեխային պոռնկության և պոռնկագրական բնույթի նյութերի պատրաստման հետ կապված գործողությունների մեջ ներգրավելու պահից: Արարքը որ-

պես ավարտված հանցագործություն որակելու համար որևէ նշանակություն չունի, թե անչափահասն արդյոք փաստացի կատարել է վերը նշված արարքները, թե՛ ոչ: Անչափահասի կողմից պոռնկության կամ պոռնկագրական բնույթի նյութեր կամ առարկաներ պատրաստելու հետ կապված գործողություններ կատարելը չի ազդում արարքի իրավաբանական որակման վրա:

Սուբյեկտիվ կողմից հանցագործությունը բնութագրվում է ուղղակի դիտավորությամբ: Անձը գիտակցում է, որ անչափահասին ներգրավում է պոռնկության կամ պոռնկագրական բնույթի նյութեր կամ առարկաներ պատրաստելու հետ կապված գործողություններ կատարելու մեջ և ցանկանում է նրան ներգրավել այդ գործողությունների կատարմանը:

Անձը ՀՀ քր. օր-ի 166-րդ հոդվածով ենթակա չէ քրեական պատասխանատվության, եթե չի գիտակցել, որ իր գործողություններով պոռնկության կամ պոռնկագրական բնույթի նյութեր կամ առարկաներ պատրաստելու հետ կապված գործողություններ կատարելու մեջ ներգրավում է անչափահասին կամ չի գիտակցել, որ անձը անչափահաս է:

Հանցագործության սուբյեկտը 18 տարին լրացած, ֆիզիկական մեղսունակ անձն է:

Մեկնաբանվող հոդվածի 2-րդ մասում որպես արարքը ծանրացնող հանգամանք նախատեսված է ծնողի, մանկավարժի կամ այլ անձի կողմից, ում վրա դրված է երեխայի դաստիարակության պարտականություն, երեխային պոռնկության կամ պոռնկագրական բնույթի նյութեր կամ առարկաներ պատրաստելու հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը, եթե բացակայում են ՀՀ քր. օր-ի 132²-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության հատկանիշները:

Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիայի 18-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ մասնակից պետությունները գործադրում են բոլոր հնարավոր ջանքերը՝ երեխայի դաստիարակության և զարգացման գործում երկու ծնողների ընդհանուր պատասխանատվության սկզբունքի ճանաչումն

ապահովելու համար: Ծնողները կամ համապատասխան դեպքերում օրինական խնամակալները երեխայի դաստիարակության ու զարգացման համար կրում են հիմնական պատասխանատվություն:

ՀՀ Սահմանադրության 36-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ծնողներն իրավունք ունեն և պարտավոր են հոգ տանել իրենց երեխաների դաստիարակության, առողջության, լիարժեք ու ներդաշնակ զարգացման և կրթության համար:

«Հանրակրթության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 12-րդ և 13-րդ կետերի համաձայն՝ մանկավարժական աշխատողը՝ սովորողների կողմից հանրակրթական (հիմնական, լրացուցիչ) ծրագրերի յուրացման և առարկայական չափորոշիչների պահանջների ապահովման գործընթացին, ինչպես նաև ուսուցման մեթոդների կիրառման միջոցով համապատասխան գիտելիքների, հմտությունների, կարողությունների ձեռքբերմանը, արժեքային համակարգի ձևավորմանը նպաստող և (կամ) դրանք ապահովող ուսումնական հաստատության աշխատակիցն է, իսկ ուսուցիչը՝ ուսումնական հաստատությունում սովորողների կողմից առարկայական ծրագրերի յուրացումը դասապրոցեսի միջոցով ապահովող և այդ գործընթացի համար անմիջականորեն պատասխանատու մանկավարժական աշխատողն է:

Այլ անձինք, ում վրա դրված է երեխայի դաստիարակության պարտականություն, համարվում են, օրինակ, որդեգրողները, խնամակալները և հոգաբարձուները, խնամատար ծնողները:

ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ որդեգրումը իրավաբանական այն ակտն է, որի համաձայն որդեգրողները և որդեգրվածները ձեռք են բերում ծնողների և զավակների համար օրենքով նախատեսված իրավունքներ և պարտականություններ: Ինչպես նկատում ենք, որդեգրողների և որդեգրվածների միջև իրավահարաբերությունները հավասարեցվում են ծնողների և զավակների փոխհարաբերություններին, ներառյալ՝ որդեգրողի՝ որդեգրվածին դաս-

տիարակելու պարտականության առումով:

ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 134-րդ հոդվածի համաձայն՝ խնամակալություն կամ հոգաբարձություն սահմանվում է այն երեխաների նկատմամբ, ովքեր մնացել են առանց ծնողական խնամքի՝ նրանց պահելու, դաստիարակելու և կրթություն տալու, ինչպես նաև նրանց իրավունքները և շահերը պաշտպանելու նպատակներով: Նշված նորմից բխում է, որ խնամակալները և հոգաբարձուները նույնպես կրում են երեխային դաստիարակելու պարտականություն:

ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 137-րդ հոդվածի համաձայն՝ երեխայի (երեխաների) դաստիարակությունը կարող է իրականացվել խնամատար ընտանիքում՝ երեխային (երեխաներին) ընտանիք դաստիարակության հանձնելու մասին պայմանագրի հիման վրա: Խնամատար ընտանիքը առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխայի (երեխաների) դաստիարակության համար տեղավորման ձևերից մեկն է:

Խնամատար ծնողներ են համարվում քաղաքացիները (ամուսինները կամ առանձին անձինք), որոնք ցանկություն են հայտնել դաստիարակության վերցնել առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխայի (երեխաների): Խնամատար ընտանիք դաստիարակության համար հանձնվող երեխան (երեխաները) համարվում է հոգեզավակ, իսկ խնամատար ծնողներից և հոգեզավակներից կազմված ընտանիքը՝ խնամատար ընտանիք:

Մեկնաբանվող հոդվածի 3-րդ մասում որպես արարքը առավել ծանրացնող հանգամանքներ սահմանված են նույն հոդվածի առաջին կամ երկրորդ մասով նախատեսված արարքները (երեխային պռոնկության կամ պռոնկագրական բնույթի նյութեր կամ առարկաներ պատրաստելու հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը, եթե բացակայում են ՀՀ քր. օր-ի 132.2-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության հատկանիշները), որոնք՝

1) կատարվել են երկու կամ ավելի անձանց նկատմամբ,

2) գուգորդվել են բռնություն գործադրելով կամ դա գործադրելու սպառնալիքով:

2.3.2. Երեխային ոգելից խմիչքների օգտագործմանը, ուժեղ ներգործող կամ այլ թմրեցնող նյութերի ոչ բժշկական օգտագործմանը, թափառաշրջիկությանը ներգրավելը կամ մուրացկանության հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը (ՀՀ քր. օր-ի 166.1-րդ հոդված)

Բաժանվող նյութ

ՀՈԴՎԱԾ 166.1. ԵՐԵԽԱՅԻՆ ՈԳԵԼԻՑ ԽՄԻՉՔՆԵՐԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆԸ, ՈՒԺԵՂ ՆԵՐԳՈՐԾՈՂ ԿԱՄ ԱՅԼ ԹՄՐԵՑՆՈՂ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ՈՉ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆԸ, ԹԱՓԱՌԱՄԵՆՈՎԱԿԱՆ ՆԵՐԳՐԱՎԵԼԸ ԿԱՄ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒՆ ՆԵՐԳՐԱՎԵԼԸ

1. Տասնութ տարին լրացած անձի կողմից երեխային պարբերաբար ոգելից խմիչքների օգտագործմանը, ուժեղ ներգործող կամ այլ թմրեցնող նյութերի ոչ բժշկական օգտագործմանը, թափառաշրջիկությանը ներգրավելը կամ մուրացկանության հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը, եթե բացակայում են սույն օրենսգրքի 132.2-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության հատկանիշները՝

պատժվում է տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի երկուհարյուրապատիկից չորսհարյուրապատիկի չափով, կամ կալանքով՝ մեկից երեք ամիս ժամկետով կամ ազատազրկմամբ՝ առավելագույնը հինգ տարի ժամկետով:

2. Նույն արարքը, որը կատարվել է ծնողի, մանկավարժի կամ այլ անձի կողմից, ում վրա դրված է երեխայի դաստիարակության պարտականություն՝

պատժվում է տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի երեքհարյուրապատիկից հինգհարյուրապատիկի չափով, կամ ազատազրկմամբ՝ մեկից հինգ տարի ժամկետով՝ որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությանը զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

3. Սույն հոդվածի առաջին կամ երկրորդ մասով նախատեսված արարքները, որոնք՝

1) կատարվել են երկու կամ ավելի անձանց նկատմամբ,

2) գուգորդվել են բռնություն գործադրելով կամ դա գործադրելու սպառնալիքով՝

սլատժվում է ազատագրկմամբ՝ երկուսից վեց տարի ժամկետով՝ որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությանը զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

Դասավանդողների ուշադրությունը հրավիրել՝ այն հանգամանքի վրա, որ ձեռնարկի առարկայի շրջանակում հատկապես կարևորվում է հոդվածի դիսպոզիցիայի այն մասը, որը վերաբերում է երեխային «մուրացկանության հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը» հանցակազմին: Այդ պատճառով մոդուլի այս հատվածը նվիրված է երեխային «մուրացկանության հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը» հանցակազմի վերլուծությանը:

Հիշեցրե՛ք, որ Երեխայի իրավունքների մասին ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի 32-րդ հոդվածի համաձայն՝ մասնակից պետությունները ճանաչում են երեխայի՝ տնտեսական շահագործումից և այնպիսի աշխատանք կատարելուց պաշտպանվելու իրավունքը, որը կարող է վտանգավոր լինել առողջության համար, խոչընդոտել երեխայի կրթությունը կամ վնասել նրա ֆիզիկական, մտավոր, բարոյական ու սոցիալական զարգացումը: Մասնակից պետությունները ձեռնարկում են օրենսդրական, վարչական, սոցիալական և կրթական միջոցառումներ՝ սույն հոդվածի իրականացումն ապահովելու համար:

Երեխայի աշխատանքի վատթարագույն ձևերի մասին ՄԱԿ-ի 1999 թ. կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածում սահմանված է, որ «Երեխայի աշխատանքի վատթարագույն ձևերը» եզրույթն ընդգրկում է՝ երեխային օգտագործելը, հավաքագրելը կամ առաջարկելը հակահրավական գործունեությանը զբաղվելու, մասնավորապես՝ թմրանյութերի արտադրման և վաճառքի համար, ինչպես դրանք սահմանված են համապատասխան

միջազգային պայմանագրերում, աշխատանքը, որն իր բնույթով կամ իր կատարման պայմաններով կարող է վնասել երեխաների առողջությունը, անվտանգությունը կամ բարոյականությունը:

Մուրացկանություն ասելով պետք է հասկանալ այլ անձանցից դրան կամ այլ նյութական արժեքներ խնդրելը:

Տուժողը, այսինքն՝ երեխան, 18 տարին չլրացած մարդն է: Մարդը համարվում է անչափահաս, եթե նույնիսկ մինչև 18 տարեկանը ձեռք է բերել քաղաքացիաիրավական լրիվ գործունակություն:

Օբյեկտիվ կողմից հանցագործությունը դրսևորվում է ակտիվ գործողություններում, որոնք ուղղված են տասնութ տարին լրացած անձի կողմից երեխային մուրացկանության հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելուն, եթե բացակայում են ՀՀ քր. օր-ի 132²-րդ հոդվածով (Երեխայի կամ հոգեկան խանգարման հետևանքով իր արարքի բնույթն ու նշանակությունը գիտակցելու կամ դա դեկավարելու հնարավորությունից զրկված անձի թրաֆիքինգը կամ շահագործումը) նախատեսված հանցագործության հատկանիշները:

Երեխային մուրացկանության հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը դրսևորվում է չափահասի կողմից երեխային համոզելով, խոստումներ տալով, խաբելությամբ, բռնությամբ (տես ՀՀ քր. օր-ի 132²-րդ հոդվածի մեկնաբանությունը):

ՀՀ քր. օր-ի 166¹-րդ հոդվածով նախատեսված հանցակազմն իր բնույթով մոտ է ՀՀ քր. օր-ի 132²-րդ հոդվածին: Նշված հանցակազմերը միմյանցից կարելի է տարբերակել հանցագործության օբյեկտով և սուբյեկտիվ կողմերով: Եթե երեխան ներգրավվել է մուրացկանության հետ կապված գործողությունների մեջ, որն իրականացվում է շահագործման նպատակով, ապա արարքը պետք է որակել ՀՀ քր. օր-ի 132²-րդ հոդվածով: Ընդ որում, արարքը ՀՀ քր. օր-ի 132²-րդ հոդվածով որակելու համար որևէ նշանակություն չունի հակաիրավական եղանակի կիրառությունը:

Երեխայի կողմից ոչ արժեքավոր առարկաներ (նկարներ, կախազարդ) վաճառելու եղանակով գումարներ խնդրելը չի համարվում մուրացկանություն: Եթե ծնողը անչափահաս երեխայի մասնակցությամբ (երեխային կողքը նստեցնելով, գրկելով) անձամբ է զբաղվում մուրացկանությամբ, ապա նրա արարքում բացակայում է մուրացկանության մեջ ներգրավելու հանցակազմը: Այսպես, եթե երեխային մուրացկանության մեջ ներգրավելու նպատակը մուրացկանության արդյունքում ձեռք բերված գումարները ստանալն է, ապա նման դեպքում առկա է ՀՀ քր. օր-ի 132²-րդ հոդվածով նախատեսված հանցակազմի հատկանիշներ:

Օրինակ՝ ոմն Գ-ն գիշերելու համար կացարան էր տրամադրել իր հետ փաստական ամուսնական հարաբերությունների մեջ գտնվող Լ.-ի որդու երկու ընկերներին, որոնք լքել էին կրթահասնալիքը ու զբաղվում էին մուրացկանությամբ: Այնուհետև, երբ երեխաները դադարել էին զբաղվել մուրացկանությամբ, Գ-ն, սպառնալով վտարել նրանց կացարանից և չհոգալ կենցաղային հարցերը, երկուսին էլ պարբերաբար հարկադրել էր զբաղվել մուրացկանությամբ ու հավաքած գումարը հանձնել իրեն: Նույն եղանակով նա հավաքագրել է և այլ երեխաների, ներգրավել մուրացկանությամբ զբաղվելու մեջ և հարկադրել է վաստակած գումարները հանձնել իրեն: Նախաքննության փուլում սկզբից Գ-ին առաջադրվել էր մեղադրանք մուրացկանության հետ կապված գործողություններ կատարելուն երկու և ավելի անձանց ներգրավելու համար: Հետագայում՝ մինչդատական փուլում, այդ մեղադրանքը փոփոխվել էր: Հանցավորը դատապարտվել է տասնութ տարին չլրացած երկու կամ ավելի անձանց հարկադիր աշխատանքի մեջ դնելու կամ սլահելու համար (հանցագործությունը կատարելու ժամանակ ՀՀ քր. օր-ի 132¹-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին և 3-րդ կետերով):

Ըստ կառուցվածքի՝ հանցակազմը ձևական է և ավարտված է համարվում երեխային մուրացկանության հետ կապված գործողությունների մեջ ներգրավելու պահից: Արար-

քը որպես ավարտված հանցագործություն որակելու համար որևէ նշանակություն չունի, թե անչափահասը արդյոք փաստացի կատարել է վերը նշված արարքները, թե՛ ոչ: Անչափահասի կողմից մուրացկանության հետ կապված գործողություններ կատարելը չի ազդում արարքի իրավաբանական որակման վրա:

Սուրյեկտիվ կողմից հանցագործությունը բնութագրվում է ուղղակի դիտավորությամբ: Անձը գիտակցում է, որ անչափահասին ներգրավում է մուրացկանության հետ կապված գործողություններ կատարելու մեջ և ցանկանում է հասնել այդ արդյունքին:

Անձը ՀՀ քր. օր-ի 166¹-րդ հոդվածով ենթակա չէ քրեական պատասխանատվության, եթե չի գիտակցել, որ իր գործողություններով մուրացկանության հետ կապված գործողություններ կատարելու մեջ ներգրավում է անչափահասին, կամ չի գիտակցել, որ անձը անչափահաս է:

Հանցագործության սուրյեկտը 18 տարին լրացած, ֆիզիկական մեղսունակ անձն է:

Մեկնաբանվող հոդվածի 2-րդ մասում որպես ծանրացնող հանգամանք նախատեսված է նույն արարքը, որը կատարվել է ծնողի, մանկավարժի կամ այլ անձի կողմից, ում վրա դրված է երեխայի դաստիարակության պարտականություն:

Հիշյալ դրույթն այս հատվածում չի մեկնաբանվում, քանի որ հիմնական հասկացությունները բացահայտվել են ՀՀ քր. օր-ի 166-րդ հոդվածի 2-րդ մասի մեկնաբանությունում:

Մեկնաբանվող հոդվածի 3-րդ մասում որպես արարքը առավել ծանրացնող հանգամանքներ սահմանված են նույն հոդվածի առաջին կամ երկրորդ մասով նախատեսված արարքները (երեխային մուրացկանության հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը, եթե բացակայում են ՀՀ քր. օր-ի 132.2-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության հատկանիշները), որոնք՝

1) կատարվել են երկու կամ ավելի անձանց նկատմամբ,

2) գուգորդվել են բռնություն գործադրելով կամ դա գործադրելու սպառնալիքով:

2.3.3. Խնամքը ստանձնելու նպատակով երեխայի առքը և ստանձնողի խնամքին հանձնելու նպատակով ծնողի կողմից երեխայի վաճառքը (ՀՀ քր. օր-ի 168-րդ հոդված)

Բաժանվող նյութ

ՀՈԴՎԱԾ 168. ԽՆԱՄՔԸ ՍՏԱՆՁՆԵԼՈՒ ՆՊԱՏԱԿՈՎ ԵՐԵՒԱՅԻ ԱՌՔԸ ԵՎ ՍՏԱՆՁՆՈՂԻ ԽՆԱՄՔԻՆ ՀԱՆՁՆԵԼՈՒ ՆՊԱՏԱԿՈՎ ԾՆՈՂԻ ԿՈՂՄԻՑ ԵՐԵՒԱՅԻ ՎԱՃԱՌՔԸ

1. Խնամքը ստանձնելու նպատակով երեխայի առքը և ստանձնողի խնամքին հանձնելու նպատակով ծնողի կողմից երեխայի վաճառքը, եթե բացակայում են սույն օրենսգրքի 132.2-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության հատկանիշները՝

սլատավում է ազատագրկմամբ՝ երկուսից հինգ տարի ժամկետով:

2. Նույն արարքը, որը կատարվել է՝

1) պաշտոնեական դիրքն օգտագործելով,

2) երկու կամ ավելի երեխաների նկատմամբ,

3) ՀՀ պետական սահմանը հատելով անձի տեղափոխումը կազմակերպելու միջոցով,

4) կեղծ որդեգրում կատարելու միջոցով՝

սլատավում է ազատագրկմամբ՝ չորսից ութ տարի ժամկետով՝ որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

ՀՀ քր. օր-ի 168-րդ հոդվածով նախատեսված է քրեական պատասխանատվություն երեխայի առևտրի այն դեպքերի համար, երբ երեխայի առքը կատարվել է նրա խնամքը ստանձնելու նպատակով, իսկ ծնողի կողմից երեխայի վաճառքը կատարվել է նրա խնամքը ստանձնողին հանձնելու նպատակով:

Դիսպոզիցիան կառուցված է այնպես, որ հանցավոր է ինչպես երեխայի գնորդի, այնպես էլ երեխային վաճառողի վարքագիծը:

Հանցագործության հիմնական անմիջական օբյեկտը

կազմում են այն հասարակական հարաբերությունները, որոնք երաշխավորում են երեխայի ազատությունը և նրա անձնական իրավունքների իրացումը:

Հանցագործությունից տուժող կարող է հանդիսանալ հանցագործության կատարման պահին 18 տարին չլրացած՝ ծնողի կողմից վաճառված և այլ անձի կողմից գնված յուրաքանչյուր անձ:

Օբյեկտիվ կողմից հանցագործությունը բնութագրվում է գործողություններով, որոնք կատարվում են մի կողմից՝ երեխայի գնորդի, իսկ մյուս կողմից՝ երեխային վաճառողի միջև: Երեխայի գնորդն իր ակտիվ գործողություններով վճարի (նյութական հատուցման) դիմաց «ձեռք է բերում» երեխայի: Երեխային վաճառողն իր ակտիվ գործողություններով վճարի (նյութական հատուցման) դիմաց երեխային հանձնում է գնորդին:

«Գործարքի» կողմերից յուրաքանչյուրը պատասխանատու է իր գործողությունների համար: Այդպիսի գործարքում երեխայի նկատմամբ իրականացվում են գույքային շրջանառությանը բնորոշ գործողություններ, երբ երեխայի առջին ու վաճառքին կարող են նախորդել գնելու կամ վաճառելու առաջարկը, պայմանների քննարկումները և բանակցությունները, տարաձայնությունների հարթումը, համաձայնությունների ձեռքբերումը: Արդյունքում ձևավորվում, հստակեցվում և որոշվում են գործարքի առարկան, պայմանները, կատարման ժամանակը (իսկ տարաժամկետ վճարման (հատուցման) դեպքում՝ ժամկետները) և այլ մանրամասներ (օրինակ՝ երեխայի հանձնման և ընդունման ձևը և այլն):

«Գործարքը» հատուցելի է: Հատուցման եղանակը չի ազդում արարքի որակման վրա: Այն կարող է արտահայտվել նյութական հատուցման ցանկացած եղանակով՝ դրամական միջոցներ, բնաիրային պաշարներ, զարդեր և այլն: Պարտքի մարումը երեխայի դիմաց նույնպես հատուցելի գործարք է:

Հանցակազմը ձևական է. հանցագործությունը համարվում է ավարտված երեխայի առքն ու վաճառքը իրականաց-

նելու պահից:

Սուրյեկտիվ կողմից հանցագործությունը բնութագրվում է ուղղակի դիտավորությամբ: Երեխային վաճառող ծնողը գիտակցում է իր գործողությունների հանրային վտանգավորությունը, մասնավորապես այն, որ իր երեխային վաճառելով՝ ոտնձգություն է կատարում ընտանիքի շահերի, երեխայի ազատության և անձնական իրավունքների իրացման դեմ: Պետք է, սակայն, հաշվի առնել, որ փոխհատուցման պայմանով ընդմիջտ հանձնելով իր երեխային այլ անձի խնամքին՝ ծնողը, իր կարծիքով, դա կատարում է ի նպաստ երեխայի՝ նրա համար իր տրամադրածից ավելի բարվոք պայմաններ ստեղծելու նպատակով: Գնորդն իր հերթին գիտակցում է, որ փոխհատուցում տալով՝ ընդմիջտ ստանձնում է երեխայի խնամքը և ստանում նրան խնամակալելու, դաստիարակելու հնարավորություն և իրավունք:

Արարքը ճիշտ որակելու համար անհրաժեշտ է յուրաքանչյուր քրեական գործով, առանձին-առանձին, պարզել ծնողի և խնամքը ստանձնողի իրական շարժառիթներն ու նպատակները:

Երեխային զնելու համար խնամքը ստանձնողի շարժառիթ տվյալ հանցագործության տեսանկյունից կարող է հանդիսանալ, օրինակ, երեխա ունենալու ցանկությունը կամ անբարենապաստ պայմաններում ապրող կամ վատ ծնողների խնամքի տակ գտնվող երեխային փրկելու ձգտումը կամ երեխայի շահերից բխող այլ նպատակներ: Եթե երեխան զնվում է հետագայում վերավաճառելու կամ գնորդի այլ՝ նեղ շահադիտական նպատակներով (օրինակ՝ պետությունից կամ այլ կառույցներից օգնություն ստանալու, երեխային մուրացկանության հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելու կամ ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ հոդվածի 4-րդ մասի իմաստով շահագործման նպատակով), ապա նրա արարքը պետք է որակել ՀՀ քր. օր-ի 132²-րդ հոդվածով:

Իր երեխային վաճառող ծնողի արարքի նկատմամբ պետք է ցուցաբերել նույն մոտեցումը: Շարժառիթները նույն-

պես պետք է լինեն «ի շահ երեխայի»՝ նրան ավելի բարենպաստ պայմաններ տրամադրելուն: Իսկ երբ հղիության ընթացքում ծնողի հետ ձեռք է բերվում համաձայնություն՝ «ի շահ երեխայի» ապագա երեխային վաճառելու վերաբերյալ, ապա որակման համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքների բացակայության դեպքում արարքը պետք է որակել ՀՀ քր. օր-ի 35-րդ և 168-րդ հոդվածներով՝ որպես հանցագործության նախապատրաստություն: Սակայն եթե ծնողն օգտվում է երեխայի նկատմամբ իր իրավունքներից կամ հնարավորություններից ու շահ ստանալու, այլ ոչ թե երեխայի բարօրությունը ապահովելու համար է վաճառում նրան, ապա պետք է քննարկել այդ արարքը ՀՀ քր. օր-ի 132²-րդ հոդվածով որակելու հարցը: Երեխայի նկատմամբ թրաֆիքինգ պետք է որակել նաև այն դեպքերը, երբ ծնողը ի սկզբանե, կանխամտախված հղիանում և երեխա է ծննդաբերում վաճառելու նպատակով:

Եթե երեխան վաճառվում է ծնողի նկատմամբ կիրառված հարկադրանքի որևէ եղանակի ազդեցության ներքո, ապա արարքը պետք է որակել ՀՀ քր. օր-ի 132²-րդ հոդվածով: Այս դեպքում ծնողը նույնպես հանդիսանում է հանցագործությունից տուժող:

Հանցագործության սուբյեկտային կազմը. Այս հանցագործությունը բնութագրվում է ընդհանուր և հատուկ սուբյեկտային կազմով: Երեխայի վաճառք իրականացնող անձը բնութագրվում է որպես հատուկ սուբյեկտ, քանի որ այդ դերում, ըստ հոդվածի դիսպոզիցիայի, կարող է հանդես գալ վաճառվող երեխայի ծնողը: Երեխայի առք իրականացնող անձը բնութագրվում է որպես ընդհանուր սուբյեկտ: Երկու դեպքում էլ հանցագործության սուբյեկտ կարող է հանդիսանալ 16 տարին լրացած մեղսունակ ֆիզիկական անձը:

Մեկնաբանվող հոդվածի 2-րդ մասում որպես արարքը ծանրացնող հանգամանքներ սահմանված են խնամքը ստանձնելու նպատակով երեխայի առքը և ստանձնողի խնամքին հանձնելու նպատակով ծնողի կողմից երեխայի վաճառքը (եթե

բացակայում են ՀՀ քր. օր-ի օրենսգրքի 132²-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության հատկանիշները), որը կատարվել է՝

- 1) պաշտոնական դիրքն օգտագործելով,
- 2) երկու կամ ավելի երեխաների նկատմամբ,
- 3) ՀՀ պետական սահմանը հատելով անձի տեղափոխումը կազմակերպելու միջոցով,
- 4) կեղծ որդեգրում կատարելու միջոցով:

3. Հարցեր քննարկման համար

- 1) Բնութագրե՛ք շահագործման վիճակում գտնվող անձի ծանայությունից օգտվելը (ՀՀ քր. օր., հոդ. 132³) հանցակազմի օբյեկտը, օբյեկտիվ կողմը, սուբյեկտիվ կողմը և սուբյեկտը:
- 2) Տարանջատե՛ք շահագործման վիճակում գտնվող անձի ծանայությունից օգտվելը (ՀՀ քր. օր., հոդ. 132³) հանցակազմը մարդու թրաֆիքինգի, ինչպես նաև մարդուն շահագործելու, շահագործման մեջ դնելու կամ պահելու հանցակազմերից:
- 3) Բնութագրե՛ք շահադիտական նպատակով այլ անձի՝ պոռնկությանը զբաղվելուն ներգրավելը (ՀՀ քր. օր., հոդ. 261) հանցակազմի օբյեկտը, օբյեկտիվ կողմը, սուբյեկտիվ կողմը և սուբյեկտը:
- 4) Տարանջատե՛ք շահադիտական նպատակով այլ անձի՝ պոռնկությանը զբաղվելուն ներգրավելը (ՀՀ քր. օր., հոդ. 261) հանցակազմը մարդու թրաֆիքինգի, ինչպես նաև մարդուն շահագործելու, շահագործման մեջ դնելու կամ պահելու հանցակազմերից:
- 5) Բնութագրե՛ք պոռնկությանը զբաղվելուն նպաստելը (ՀՀ քր. օր., հոդ. 262) հանցակազմի օբյեկտը, օբյեկտիվ կողմը, սուբյեկտիվ կողմը և սուբյեկտը:
- 6) Տարանջատե՛ք պոռնկությանը զբաղվելուն նպաստելը (ՀՀ քր. օր., հոդ. 262) հանցակազմը մարդու թրաֆիքինգի, ինչպես նաև մարդուն շահագործելու, շահագործման մեջ դնելու կամ պահելու հանցակազմերից:
- 7) Բնութագրե՛ք երեխային պոռնկության կամ պոռնկագրական բնույթի նյութեր կամ առարկաներ պատրաստելու հետ

կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը (ՀՀ քր. օր., հոդ. 166) հանցակազմի օբյեկտը, օբյեկտիվ կողմը, սուբյեկտիվ կողմը և սուբյեկտը:

8) Տարանջատե՛ք երեխային պոռնկության կամ պոռնկագրական բնույթի նյութեր կամ առարկաներ պատրաստելու հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը (ՀՀ քր. օր., հոդ. 166) հանցակազմը մարդու թրաֆիքինգի, ինչպես նաև մարդուն շահագործելու, շահագործման մեջ դնելու կամ պահելու հանցակազմերից:

9) Բնութագրե՛ք երեխային ոգելից խմիչքների օգտագործմանը, ուժեղ ներգործող կամ այլ թմրեցնող նյութերի ոչ բժշկական օգտագործմանը, թափառաշրջիկությանը ներգրավելը կամ մուրացկանության հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը (ՀՀ քր. օր., հոդ. 166¹) հանցակազմի օբյեկտը, օբյեկտիվ կողմը, սուբյեկտիվ կողմը և սուբյեկտը:

10) Տարանջատե՛ք երեխային ոգելից խմիչքների օգտագործմանը, ուժեղ ներգործող կամ այլ թմրեցնող նյութերի ոչ բժշկական օգտագործմանը, թափառաշրջիկությանը ներգրավելը կամ մուրացկանության հետ կապված գործողություններ կատարելուն ներգրավելը (ՀՀ քր. օր., հոդ. 166¹) հանցակազմը մարդու թրաֆիքինգի, ինչպես նաև մարդուն շահագործելու, շահագործման մեջ դնելու կամ պահելու հանցակազմերից:

11) Բնութագրե՛ք խնամքը ստանձնելու նպատակով երեխայի առքը և ստանձնողի խնամքին հանձնելու նպատակով ծնողի կողմից երեխայի վաճառքը (ՀՀ քր. օր., հոդ. 168) հանցակազմի օբյեկտը, օբյեկտիվ կողմը, սուբյեկտիվ կողմը և սուբյեկտը:

12) Տարանջատե՛ք խնամքը ստանձնելու նպատակով երեխայի առքը և ստանձնողի խնամքին հանձնելու նպատակով ծնողի կողմից երեխայի վաճառքը (ՀՀ քր. օր., հոդ. 168) հանցակազմը մարդու թրաֆիքինգի, ինչպես նաև մարդուն շահագործելու, շահագործման մեջ դնելու կամ պահելու հանցակազմերից:

4. Սլադներ

Մարդու թրաֆիքինգի, ինչպես նաև շահագործման սահմանազատումը հարակից այլ հանցակազմերից: